

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра історії України і туризму

Кваліфікаційна робота бакалавра
на тему:
«Перспективи розвитку українсько-польського транскордонного
співробітництва в галузі туризму»

Допущено до захисту
« ___ » травня 2020 року

студента групи Т 016-16
факультету перекладознавства
освітньо-професійної програми
Туристичне обслуговування
за спеціальністю 242 Туризм
Тарасенка Вадима Руслановича

Завідувач кафедри
Історії України і туризму
Васильчук Володимир
Миколайович

Науковий керівник:
доктор історичних наук, професор
Терещенко Юрій Іларіонович

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ	<u>7</u>
1.1. Понятійний апарат дослідження.....	<u>7</u>
1.2. Актуалізація транскордонного співробітництва в галузі туризму в умовах євроінтеграції.....	<u>19</u>
1.3. Методологія та методи досліджень українсько-польського співробітництва в галузі туризму	<u>25</u>
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ І ПОЛЬЩЕЮ В ПРИКОРДОННИХ ЗОНАХ.....	<u>27</u>
2.1. Основні туристичні кластери прикордонних зон України та Польщі..	<u>27</u>
2.2. Найкращі туристичні напрямки в контексті відвідування українськими туристами Польщі	<u>31</u>
2.3. Популярні туристичні напрямки в контексті відвідування польськими туристами України	<u>60</u>
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ	<u>70</u>
3.1. Ключові проблеми розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва в галузі туризму	<u>70</u>
3.2. Рекомендації та програма розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва в галузі туризму.....	<u>76</u>
ВИСНОВКИ.....	<u>81</u>
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	<u>85</u>

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі туризм є важливою складовою світової економіки та життя суспільства. Все більше країн розуміють необхідність розвитку власного туристичного потенціалу. Одним з головних факторів цього процесу є наявні туристичні ресурси та їхня привабливість для відвідувачів. Сьогодні розвиток українсько-польського співробітництва є можливо одним з актуальніших викликів. Республіка Польща є стратегічним союзником нашої держави. Одним із пріоритетних напрямів співпраці між Україною та Польщею є туризм, зумовлений багатьма факторами, а саме: тенденція до зміни функції кордону з бар'єрного на інструмент інтеграції; наявність сильного потенціалу природних та історико-культурних туристичних ресурсів, привабливих для громадян обох країн; спільне історичне минуле; близькість мов і культур наших народів та близькість релігійних конфесій.

Транскордонний туризм між Україною та Польщею є дуже цікавим об'єктом дослідження, який має багато цікавих культурно-природничих туристичних пам'яток, варті детальнішої уваги та кращого зарекомендування з обох сторін. Так само перед транскордонним співробітництвом лежить чимало правових, економічних, соціальних та культурних викликів. Міжнародна та транскордонна співпраця в туризмі має важливе значення для різних форм цієї співпраці, її масштаби та роль у формуванні міжнародної туристичної політики все ще розширюються. Ця тенденція буде лише посилюватись, як відповідь на прогресуючу глобалізацію туристичної економіки. Урядові організації є, зокрема, важливою системою, яка регулює, підтримує та координує розвиток туризму у світі, тоді як неурядові організації – переважно підтримують. Транскордонне співробітництво в галузі туризму може бути в основному орієнтоване на підтримку конкурентоспроможного, інноваційного, стійкого та відповідального туризму та використання його як важливого інструменту для вирішення соціальних, культурних, економічних, політичних та екологічних проблем певних регіонів.

Об'єктом дослідження обрано транскордонні регіони Польщі та України їх туристичні пам'ятки та стан туристичної галузі у цілому, її перспективи розвитку.

Предметом дослідження є аналіз, систематизація та оцінка туристичних ресурсів Транскордоння України та Польщі, опис наявних пам'яток та туристичних кластерів, виклики та проблеми у співробітництві у галузі туризму.

Метою дослідження виступає аналіз туристичної діяльності у транскордонних регіонах, виявлення факторів впливу, пошук сильних сторін та слабкостей туристичної галузі в даних регіонах, соціально-економічного впливу, аналіз та опис найпопулярніших туристичних точок та центрів, виявлення негативних та позитивних факторів, а також способів за допомогою яких негативні впливи можливо подолати у сфері туристичного співробітництва у транскордонних регіонах.

Завдання дослідження:

- дати характеристику та розкрити поняття транскордонного співробітництва, галузі туризму, важливості євроінтеграції у даних сферах;
- провести всебічний аналіз туристичних дестинацій та кластерів у транскордонних регіонах, зокрема визначити сильні та слабкі сторони, загрози та можливості туристичної галузі, описати політико-економічні, технічні, соціальні особливості регіонів з точки зору їхньої туристичної привабливості;
- дослідити та охарактеризувати туристичні ресурси обох країн;
- провести опис туристичних ресурсів;
- проаналізувати найголовніші та найпопулярніші туристичні місця для туристів з України та Польщі;
- визначити та описати основні проблеми у транскордонному співробітництві між Україною та Польщею;

- описати перспективи та запропонувати заходи для покращення та поглиблення співпраці у сфері транскордонного туризму.

Апробація результатів роботи та публікації. Головні положення та результати дослідження були представлені у вигляді тез доповіді, доповідалися та обговорювалися на науковій конференції:

– Міжнародна студентська науково-практична конференція «Ad orbem per linguas. До світу через мови» 17-18 червня 2020 року, доповідь на тему: «Українсько-польське транскордонне співробітництво в галузі туризму». Київ: видавничий центр КНЛУ, 2019. С. 589-591.

Особистий внесок здобувача:

- пошук, відбір та обробка матеріалів дослідження, узагальнення одержаних результатів, а також їх зіставлення з літературними джерелами виконані особисто здобувачем;
- проаналізовано та упорядковано інформацію про фактори розвитку туристичної діяльності у сфері транскордонного співробітництва між Україною та Польщею;
- Зроблено опис туристичних пам'яток та найпопулярніших туристичних дестинацій прикордонних регіонів;
- проведено аналіз основних туристичних кластерів;
- розкрито потенціал транскордонного співробітництва у галузі туризму;
- узагальнено проблеми розвитку транскордонного співробітництва у галузі туризму та запропоновано можливі варіанти їх розв'язання;
- сформовано та внесено загальні концепції розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею;

Практичне значення роботи: одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності при створенні туристичних пакетів, маршрутів та пропозицій, інвестиційних проектів. Крім того, робота може бути використана як довідкове і методичне джерело для студентів-туризмознавців, аспірантів та викладачів.

Структура кваліфікаційної роботи бакалавра зумовлена її метою та завданням. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Кваліфікаційну роботу бакалавра викладено на 90 сторінках (з них 84 сторінки основного тексту) комп'ютерного набору, вона включає сім рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

1.1. Понятійний апарат дослідження

Уже в давнину люди подорожували довкола, маючи різні індивідуальні цілі. Перші туристичні подорожі вважаються здебільшого за мандри релігійного характеру.

Сучасні слова «туризм» і «турист» стали популярними лише в 19 столітті. Передбачалося, що генезис цих понять сягає XVIII століття і, ймовірно, пов'язаний з терміном "гранд тур". Ось як молоді, заможні англійці описували свої подорожі, які часто тривали по кілька років. Подорожували вони здебільшого на європейський континент, головним чином до Франції, Італії чи Німеччини. З часом учасників цих подорожей стали називати туристами. Подорожі в пізнавальних і розважальних цілях, покликані підготувати до дорослого життя, трактувались як важливий елемент формування та виховання молоді[35, с. 46].

Вперше термін «турист» з'явився в літературі в романі Стендаля «Щоденник туриста» 1838 р. (Memoires d'un touriste). Згаданий у назві турист – це молода людина, яка подорожує світом, задля задоволення та пошуку цікавих пригод. Він хоче знайти сенс життя в подорожах[35, с. 51]. З часом визначення та розуміння туризму змінювалося, що відображає зміни, що відбуваються всередині самого туризму, а також величезне збільшення його значення.

То що таке сучасний туризм?

По-перше, це найприбутковіший бізнес у світі, це явище, яке характеризується величезною динамікою розвитку, але також може бути пов'язане з пригодами. Багатогранний та міждисциплінарний характер туризму означає, що він визначається декількома способами. Географи, соціологи, економісти та політики мають різні погляди на цю сферу. Туризм визначається по-різному з точки зору попиту – цю функцію виконує туристичний рух, а з іншого боку пропозиція туризму – що є сферою обслуговування учасників

туристичного руху. Туризм є предметом зацікавлення багатьох наук, оскільки це соціальне, психологічне, культурне, економічне та просторове явище. Сучасний туризм – це також своєрідна «втеча від реальності». Пошук того, чого ми не маємо у себе. Туризм знайомить кожного з чимось невідомим [33, с. 32].

Визначення, що є прийнятим Всесвітньою туристичною організацією, використовується в усіх країнах-членах ЮНВТО, в тому числі й в Україні. Воно також закріплене у законі України «Про туризм»: «Туризм — тимчасовий виїзд людини з місця постійного проживання з оздоровчою, пізнавальною або професійно-діловою метою без заняття оплачуваною діяльністю»[1].

У Польському праві визначення дещо різняться і має стосунок більше до визначень «туристична послуга» та «туристична імпреза». Згідно з Законом від 24 листопада 2017 року «Про туристичні імпрези та супутні туристичні послуги»: «Туристичну послугу – належить розуміти як:

- а) перевезення пасажирів;
- б) поселення в цілях інших ніж довготривале перебування, що є непритаманною частиною до перевезення пасажирів;
- в) оренду автомобілів чи інших легкових транспортних засобів;
- г) інша послуга, яка надається мандрівникам, яка не є невід’ємною частиною послуг, зазначених в пункті а-в;»

«Туристичну імпрезу – належить розуміти як комбінацію щонайменше двох різних видів туристичних послуг для однієї поїздки або відпустки, що відповідають умовам, зазначеним у ст. 5 абзацу 1;»[29].

На думку дослідниці А. Ю. Александрової, всі дефініції туризму, що існують, можна поділити на дві групи: робочі та концептуальні (сутнісні). Робочі – ті, що мають вузькоспеціальний характер, стосуються деяких економічних, соціальних, правових та інших аспектів туризму. Концептуальні (сутнісні) – ті, що розглядають предмет загалом, розкриваючи внутрішній зміст туризму, його множину властивостей та відносин і, таким чином, дозволяють відрізнити туризм від схожих, пов’язаних із ним, але чужорідних явищ[8, с. 44].

В. А. Черненко вважає, що туризм можна розглядати як:

- «як соціальне явище, як метод пізнання духовних та матеріальних цінностей, що створені людством;
- з точки зору тимчасового виїзду особи за межі її постійного місця проживання;
- як один із методів залучення іноземної валюти до країни;
- як систему підприємств, що прямо або опосередковано взаємодіють між собою, функціонують на туристичному ринку, надаючи туристичні послуги, роботи та товари, необхідні для споживання в туристичному процесі, та достатні для здійснення самого процесу туризму;
- як підсистему загальної соціо-економічної системи країни, що обумовлює взаємодію туристичної інфраструктури (об'єкта туризму) з туристами (суб'єктами туризму);
- як галузь господарства, що пов'язана з обслуговуванням людей, які знаходяться за межами їх постійного проживання;
- як сукупність відносин та явищ, що виникають під час переміщення та перебування людей в місцях, що відрізняються від їх постійного місця проживання та роботи.»[24, с. 75].

М. П. Мальська та В. В. Худо визначають туризм: «як різновид рекреації, один із видів активного відпочинку, що відображає характерну тенденцію сучасності, коли перевага віддається динамічному відпочинку, процесі якого відновлення працездатності поєднується з пізнавальною діяльністю. З економічної точки зору, туризм – це особливий вид споживання матеріальних та духовних благ, послуг і товарів, що виділяються в самостійну галузь господарства[16, с. 66].

На думку О. О. Любіцевої, сутність туризму це: «мобільна форма споживання і рекреаційна діяльність, що базується на подоланні простору, пов'язаною з територією, характером середовища в широкому розумінні цього поняття (не тільки природного середовища, а й соціально-культурного та економічного середовища людської діяльності) і є географічною[15, с. 43].

Польський дослідник Гаворецькі наводить наступну думку щодо визначення поняття «туризм». Так він вважає, що туризм – це явище просторової мобільності людей, яке пов'язане з добровільною зміною місця розташування, середовища та ритму життя. Він охоплює всі відносини та явища, пов'язані з туристичним рухом. Найпоширенішим визначенням туризму є наступні слова: «Туризм включає загальну діяльність людей, які подорожують та перебувають для дозвілля, ділових чи інших цілей не більше року без перерви поза щоденним оточенням.» [35, с. 89].

Науковець Панасюк вважає туризм пов'язаним з різними сферами життя, що робить його міждисциплінарним явищем. З економічної точки зору він вважає, що туризм належить до сфери послуг, яка є найбільш динамічний розвиток в економіці, а постіндустріальні країни, які мають велику частку послуг у всій економіці, туристичні послуги займають значну частку в економічній діяльності. Також він вважає за важливе вказати, що економічний ефект, що виникає внаслідок туристичного руху (як внутрішнього, так і міжнародного), пов'язаний не лише із суто туристичними послугами (готельними, гастрономічними, туристичними послугами тощо). Для потреб туризму також працюють інші суб'єкти господарювання, такі як банківська справа, торгівля, комунальне господарство, транспорт тощо. За оцінками, на одне місце для нічлігу у сфері туризму припадає до десятка осіб працюючих у цій же області і поза нею, задля забезпечення обслуговування цього місця [47, с. 164-168].

З соціальної точки зору до туризму слід ставитися як до всіх явищ тимчасових і добровільних подорожей, які пов'язані зі змінами навколишнього середовища та ритму життя. Мається на увазі: особисті контакти з природними, культурними та соціальними цінностями відвідуваної території. Такі слова, як: пізнання, переживання, дозвілля та розваги, завжди слід віднести до туризму. Специфіка туризму – це зміна. Це може бути зміна природного, культурного чи соціального середовища (або всіх одночасно), а також зміна щоденного ритму життя. Важливою цінністю туризму є контакт з природою, культурою чи

людьми – таку точку зору поділяє щодо поняття «туризм» у соціальному плані Г. Голембські[35, с. 32-33].

Поряд з розвитком глобалізаційних процесів у світовій економіці, зростаючими екологічними проблемами, глобальною економічною кризою, загрозою тероризму чи загостренням збройних конфліктів зростає значення міжнародного співробітництва на різних рівнях, в рамках міжнародних організацій (урядових та неурядових), багатосторонніх або двосторонніх угод окремих країн та різні форми співпраці між органами місцевого самоврядування як в площині одного краю та і в формі співробітництва сусідських країн. Одним з векторів такої співпраці є туризм, який особливо чутливий до змін, що відбуваються в міжнародному середовищі. Це стосується як туристичного попиту, так і розвитку туристичної пропозиції, в даний час міжнародні організації чинять все більший вплив на розвиток туристичної політики як на міжнародному рівні, так і в окремих країнах. Перш за все, вони формують інституційне та правове середовище і часто визначають напрями та пріоритети цієї політики. Європейський Союз показує значну ініціативу в цій галузі. Однак велика різноманітність міжнародних туристичних організацій перешкоджає аналізу цього питання, оскільки кожен суб'єкт господарювання реалізує різні цілі та функції, і таким чином виконує різну роль у системі управління туризмом та формуванні туристичної політики. Крім того, міжнародне співробітництво повинно розглядатися не лише в організаційному чи формально-правовому аспекті, а насамперед у динамічному аспекті. Це процес, який ведеться постійно. Цілі, напрями, форми, а також сфери цієї співпраці змінюються повсякчас[48, с. 41-69].

Транскордонне співробітництво можна визначати багатьма способами. Це пов'язано з широким змістом сфери такого співробітництва, яке може мати місце на багатьох рівнях територіального поділу і стосується багатьох сфер соціально-економічного розвитку. Країни та регіони Європейського Союзу розглядають транскордонне співробітництво як потенційний спосіб розширення соціально-економічних контактів, включаючи можливість

поглиблення контактів між місцевими громадами, просування регіону, залучення іноземних інвесторів, а також використання досвіду міжнародних організацій регіонального співробітництва для прискорення процесів розвитку в конкретному районі. Транскордонне співробітництво є різновидом територіального співробітництва. На практиці в рамках територіального співробітництва можна виділити:

- транскордонне (прикордонне) співробітництво – з англійської cooperation cross-border, transborder or transfrontier;
- міжрегіональне співробітництво – з англійської cooperation transnational.

Міжрегіональне співробітництво відбувається між територіальними одиницями та іншими суб'єктами на місцевому та регіональному рівні з районів, які примикають один до одного, але не утворюють більшого, регіонального напряму співпраці. З іншого боку, транскордонне та транснаціональне співробітництво відрізняється діяльністю, яка проводиться підрозділами по обидва боки державного кордону або за його відсутності, коли співпрацюючі підрозділи не примикають один до одного – на основі певної спеціально створеної програми[48, с. 77].

У Європі транскордонне співробітництво санкціонується такими правовими актами:

- Мадридська конвенція, прийнята Радою Європи 21 травня 1980 року в Мадриді,
- Європейська хартія прикордонних і транскордонних регіонів, прийнята Радою Європи 19 листопада 1981 року,
- Європейська хартія місцевого самоврядування, прийнята Радою Європи 15 жовтня 1985 р. У Страсбурзі.
- Європейська хартія регіонального самоврядування, прийнята в середині 1997 року Конгресом місцевих та регіональних органів влади[7, с.15].

Транскордонне співробітництво також трактується як елемент публічної дипломатії та дипломатії місцевого самоврядування. У цьому сенсі співробітництво через кордон є інструментом місцевого розвитку, що особливо важливо для прикордонних та периферійних регіонів. Тоді це не лише інструмент місцевої та регіональної влади, а й інструмент зовнішньої політики держави[6, с. 47].

У першому з цих документів за концепцією "Транскордонне співробітництво" розуміються: «Будь-які спільні дії, вжиті для зміцнення та подальшого розвитку добросусідських контактів між громадами двох або більше територіальних органів влади договірних сторін, а також укладання угод та прийняття заходів, необхідних для здійснення цих намірів»[6, с. 35-36].

Мадридська конвенція також вказує, що, за її словами, визначення «громада» та «територіальна влада»: «відноситься до підрозділів, відомств та органів, що виконують місцеві та регіональні завдання та вважаються такими внутрішнім законодавством кожної держави». Цей документ визначає закономірності співпраці сторін як в юридичному, так і в адміністративно-технічному плані. Відповідно до конвенції, «кожна договірна сторона домагається цього рішення будь-яких правових, адміністративних чи технічних проблем, які можуть заважати розвитку та успішному впровадженню транскордонного співробітництва, та, якщо необхідно, укласти відповідні домовленості з однією чи кількома зацікавленими сторонами»[6, с. 34-35].

Європейська хартія прикордонних та транскордонних регіонів постулює, що транскордонне співробітництво повинно включати у собі як відносини між суміжними прикордонними регіонами, так і відносини місцевих органів влади, установ та організацій, що представляють окремі прикордонні райони. Крім того, зазначений документ наголошує на низовому транскордонному співробітництві, постулюючи заходи, спрямовані на досягнення спільних цілей організаціями, підприємцями та жителями окремих регіонів[4, с. 22-24].

Незважаючи на те, що Європейська хартія прикордонних та транскордонних регіонів позбавлена юридичної сили і не визнається нормою

міжнародного права, але вона визначає ключові питання економічної політики, пов'язані з європейським транскордонним та прикордонним співробітництвом. Цей документ визначає, зокрема, термін "прикордонне співробітництво". Під терміном розуміють співпрацю прилеглих прикордонних регіонів або зовнішню співпрацю регіональних та місцевих органів влади, організацій чи установ, що представляють прикордонні райони. Термін також включає будь-яке підприємство, що сприяє зміцненню економічних і культурних зв'язків між пов'язаними сторонами та різного роду угод, спрямованих на створення подібних відносин. Як зазначає П. Валь: "Це особлива форма міжнародної співпраці, яка має 2 основні риси: близькість контактів, та регіональний або місцевий рівень співпраці". Водночас у документі вказується, що транскордонне співробітництво – це більш широке поняття, ніж євро регіональне співробітництво, яке, на відміну від транскордонного співробітництва, характеризується більш високим ступенем інституціоналізації. Це стає причиною створення комітетів, секретаріатів чи асоціацій в межах її сфери[58, с.246].

Європейська хартія місцевого самоврядування – це документ Ради Європи, який регулює статус місцевого самоврядування стосовно влади певної країни та стосовно влади інших країн та їх самоврядування. Поняття місцевого самоврядування Хартія визначає як право та здатність місцевих громад у встановлених законом межах керувати важливою частиною державних справ та керувати ними на власну відповідальність та в інтересах своїх мешканців[3, с. 25].

Європейська хартія місцевого самоврядування просуває ідею місцевого самоврядування як основного елемента демократії, саме тому однією з цілей Хартії є залучення громадян до створення демократії за місцем їх проживання, що передбачає обов'язок консультувати місцеві громади з усіх питань, що безпосередньо стосуються їх, у т.ч. про зміну меж адміністративних підрозділів, в яких діють місцеві громади. Хартія містить ряд принципів, важливих для належного функціонування органів місцевого самоврядування.

Основна вимога полягає в тому, щоб основні повноваження місцевих громад мають бути врегульовані в конституції чи статутах. Відповідно до Хартії, розподіл завдань і компетенцій між окремими рівнями управління повинен керуватися принципом субсидіарності, згідно з яким відповідальність за державні справи повинна нести в першу чергу ті органи влади, які є найближчими до громадян. У питаннях місцевого значення Хартія наголошує на презумпції компетенції місцевих громад. Це не виключає можливості надання місцевим громадам прав, необхідних для виконання конкретних завдань (включаючи завдання на інших рівнях управління). У зв'язку з цим Хартія рекомендує, щоб у разі делегування повноважень центральними або регіональними органами влади, місцевим громадам повинна бути надана можливість вільно адаптувати спосіб їх здійснення до місцевих умов. Відповідно до Хартії, обсяг власних та достатніх (адекватних) фінансових ресурсів, частина яких має надходити за рахунок податків і зборів, повинна бути пристосована до обсягу прав місцевих громад [3, с. 28].

З метою захисту автономії та незалежності місцевих громад Хартія вводить обмеження щодо можливості здійснення адміністративного контролю за їх діяльністю. (Контроль, зрозумілий таким чином, включає також зміст поняття нагляду за місцевою владою). Будь-який трактований таким чином контроль над адміністраціями місцевих самоврядувань чи об'єднань може здійснюватися лише у порядку та у випадках, визначених конституцією чи статутом, і повинен здійснюватися пропорційно між обсягом втручання з боку контролюючого органу та значенням інтересів, які він прагне захистити. Такий контроль може здійснюватися на основі двох критеріїв: законності (тобто відповідності до закону та конституційним принципам) та цілеспрямованості дій (критерій є прийнятним лише для "делегованих завдань" – переданих на розгляд місцевим громадам).

Європейська хартія місцевого самоврядування у сфері співпраці місцевих та регіональних органів влади, включаючи співпрацю з громадами інших країн, надає територіальним одиницям такі права разом із посиланням на

законодавство окремих країн. В Україні та Польщі дані хартії та положення були ратифіковані у 1996 та 1995 роках відповідно [2, с 1; 44, с. 1].

Таким чином, можна зазначити, що поняття туризму, турист, туристичний виїзд може трактуватись багатьма способами, беручи до уваги в якому контексті проявляється значення даних термінів. Так само визначення та положення є по різному закріплені у законах України та Республіки Польща, де варто підмітити, що у Польщі положення, які стосуються туризму та туристичної діяльності є оновленими та видозміненими відносно нещодавно – у 2017 році. Тоді як Закон України «Про Туризм» залишається майже незмінним вже котрий десяток років. У даному контексті можна дійти висновку, що в подальшому руху України до Європейського Союзу, її також необхідно оновлювати законодавчі бази, включаючи і ключові засади про туризм та туристичну діяльність, її визначення та способи управління. У загальному плані можна сказати, що туризм – це діяльність людини, що направлена на зміну постійного місця перебування, керуючись різноманітною метою (відпочинкова, релігійна, сімейна, навчальна, бізнесова і т.д.) більш ніж на одну добу (тобто фактично особа повинна провести хоча б одну ніч в місці відмінному від її звиклого місця проживання), але не більше ніж на один рік. А також повинна скористатись будь-яким видом транспортування, щоб дістатись необхідного місця і повернутись у початкову точку збору чи будь-яку іншу, виходячи з подальшої мети подорожуючої особи[44, с. 3].

Транскордонне співробітництво – це форма міжнародної співпраці, основною метою якої є зняття обмежень, що виникають внаслідок існування державних кордонів. Вона може відбуватися на всіх рівнях місцевого самоврядування та недержавного управління, тобто можна навіть сказати, що воно може включати в собі разом і міжрегіональне співробітництво, а також стосуватися різних сфер соціально-економічного розвитку. З огляду на вищезазначене, зазначені особливості транскордонного співробітництва мають на меті визнати його особливим випадком міжнародного співробітництва. Однак його слід чітко відокремити від міжнародної політики держави та

підкреслити, що транскордонне співробітництво не становить жодної загрози територіальній цілісності держави. Тут варто зазначити, що міжнародні угоди, предметом яких є транскордонне співробітництво, слугують лише створенню відповідних правових умов для здійснення цієї співпраці, а не налагодженню співпраці між державними органами. Тому транскордонне співробітництво не є методом, за допомогою якого органи місцевого самоврядування можуть розширити свої компетенції понад ті, що отримані відповідно до внутрішнього законодавства певної країни. У цьому відношенні слід також підкреслити, що транскордонне співробітництво не має на меті створення нової форми місцевої влади, свого роду мета-влади, яка стояла б над владою окремих країн. Усі заходи, пов'язані з транскордонним співробітництвом, що здійснюються місцевими органами влади, повинні дотримуватись компетенції, покладеної на них національним законодавством, дотримуючись демократичних процедур у місцевій громаді. Співпраця також повинна поважати законодавство країни та її міжнародні зобов'язання. Існує широкий спектр інструментів співпраці, пов'язаних з окремими сферами, які потребують міжрегіональної співпраці[41, с. 36-41].

Транскордонне співробітництво – одна з трьох (поруч з транснаціональним та міжрегіональним співробітництвом) програм, що реалізуються в рамках Європейського територіального співробітництва і є надзвичайно важливими у більшості сфер життя спільнот, в тому числі і в сфері туризму.

У плані транскордонного співробітництва у туристичній сфері варто вказати що в Україні є 4 єврорегіони:

- Карпатський (українсько-польсько-словацько-румунсько-угорський);
- Бузький (українсько-польсько-білоруський);
- Верхній Прут (українсько-молдавсько-румунський);
- Нижній Дунай (українсько-молдавсько-румунський)[41, с. 78].

У двох з них спільно представлені Україна та Польща, які і будуть мати основну увагу у даній роботі.

З точністю можна стверджувати, що міжнародна та транскордонна співпраця в туризмі має важливе значення різних форм цієї співпраці, її масштаби та роль у формуванні міжнародної туристичної політики все ще розширюються. Ця тенденція буде лише посилюватись, як відповідь на прогресуючу глобалізацію туристичної економіки. Урядові організації є, зокрема, важливою системою, яка регулює, підтримує та координує розвиток туризму у світі, тоді як неурядові організації – переважно підтримують. Транскордонне співробітництво в галузі туризму може бути в основному орієнтоване на підтримку конкурентоспроможного, інноваційного, стійкого та відповідального туризму та використання його як важливого інструменту для вирішення соціальних, культурних, економічних, політичних та екологічних проблем певних регіонів[37, 42, 44].

1.2. Актуалізація транскордонного співробітництва в галузі туризму в умовах євроінтеграції

Транскордонне співробітництво охоплює всі сфери культурного, соціального та економічного життя, що сприяють покращенню умов життя прикордонного населення. Воно служить об'єднуючим фактором для Європи, що служить співіснуванню європейських суспільств включаючи національні меншини. Співробітництво на транскордонному рівні також задовольняє та вирішує місцевих проблеми повсякденного життя мешканців прикордонних районів серед інших шляхом ініціатив місцевих рад та утворень, а також розробок стратегії місцевого та регіонального розвитку, участь у проєктах та програмах, що реалізуються з фондів ЄС, і також серед іншого служить подоланню багаторічних національних історичних бар'єрів[44, с. 31].

Транскордонне співробітництво може мати форму угоди про співпрацю між сусідніми країнами, а також т.зв. партнерство, предметом якого є співпраця двох муніципалітетів. Єврорегіони також належать до форм транскордонного співробітництва, характер і функціонування яких означає, що вони вважаються найбільш інституціолізованою формою транскордонного співробітництва. Транскордонне співробітництво, що відбувається у формі єврорегіонів, є динамічною формою побудови мікрорайону і водночас мережі співпраці між органами місцевого самоврядування, які можуть укладати цивільно-правові угоди, створювати муніципальні асоціації та вступати до міжнародних асоціацій. Єврорегіон – це модель співпраці, яка максимально реалізує цілі та ідеї транскордонного співробітництва, а також є частиною процесу європейської інтеграції. ЄС розглядає єврорегіони як один із пріоритетів транскордонного співробітництва, який виражається у фінансових ресурсах, виділених на підтримку проєктів, що реалізуються в рамках нього. Особливістю транскордонного співробітництва зазвичай визнають його особливий вид міжнародного співробітництва, яке повинно бути чітко відокремлене від зовнішньої політики держави. Тут варто зазначити, що міжнародні угоди, предметом яких є транскордонне співробітництво, служать

лише для створення відповідних правових умов для здійснення цієї співпраці, а не для встановлення співпраці між державними органами[44, с. 56-57].

На характер та інтенсивність транскордонного співробітництва також впливають характер і функції кордонів. Легкість у переміщенні допомагає подолати розбіжності та нівелювати розколи у національному, культурному та соціальному планах, що мали місце в минулому, тому транскордонне співробітництво важливе також і з соціальних, не тільки з економічних та політичних причин. Таким чином, концепція транскордонного співробітництва охоплює широкий спектр форм зовнішньої діяльності місцевих та регіональних органів влади, суб'єктів господарювання, установ та соціальних організацій. В даний час транскордонне співробітництво активно розвивається муніципалітетами, а його напрями, цілі та інструменти визначаються загальною регіональною політикою [44, с. 71-72].

Ряд комплементарних прикордонних ресурсів в поєднанні з багатим культурним потенціалом дозволяють створити унікальний транскордонний туристичний продукт, що в свою чергу може вплинути на розширення туристичної пропозиції певного регіону. Таким чином, прикордонні райони, зокрема єврорегіони, як інституціолізована форма транскордонного співробітництва є доречною у пошуку необхідних територій для посилення туристичного попиту посилюючи та створюючи пропозицію[44, с. 73].

Новий виток у розвитку транскордонного туризму було досягнуто завдяки отриманні ідентифікації та інституціоналізації транскордонного співробітництва, у другій половині 20 століття. Розвиток транскордонного туризму став можливістю для периферійних районів. Сутності туристичний та транскордонний – це перебування туриста в прикордонній зоні у поєднанні з перетином кордону та користуванням послуг щонайменше у двох сусідніх країн разом. Т. Студженецькі додає, що у функціональному плані транскордонний туризм означає туризм всередині регіону, що входить до складу двох або більше країн, розташованих по обидва боки державного кордону, а основною мотивацією становить туристичний продукт цього регіону[55, с. 326].

За словами А. Гардзінської, транскордонний туристичний продукт, елементи якого (туристичні пам'ятки, індивідуальні послуги або пакети послуг, а також пов'язані та взаємодоповнюючі послуги, інфраструктуру) проявляються у транскордонному обшарі (включаючи в собі закритий та об'єднаний, наприклад, у стосунку географічному, історичному, природньому, національному, демографічному, комплекс сусідніх мі жсобою теренів принаймні двох країн) і об'єднуються разом через спільну ідею та просування. Це і можна охарактеризувати як результат транскордонного співробітництва та участь у процесі його створення багатьма утвореннями на різних рівнях[34, с. 222-223].

На європейському рівні міжнародна співпраця в туризмі здійснюється переважно в рамках інститутів Європейського Союзу та Європейської комісії з туризму, яка об'єднує національні туристичні організації і в основному займається просуванням туризму на неєвропейських ринках, частиною якої є, між іншим, і Польська організація туризму. Крім того, співпраця в галузі туризму реалізується у складі Асамблеї Європейської групи дій з туризму, Об'єднанні Регіонів Європи або Європейські федерація конференційних міст[44, с. 78].

Європейський Союз відіграє провідну роль у європейській мережі міжнародних зв'язків, оскільки має інституційну, правову, економічну та фінансову систему, що регулює механізми та процеси, що відбуваються в різних сферах соціально-економічного життя. В останні роки він значно розширив сферу міжнародного співробітництва в галузі туризму. Цей суб'єкт все більше бере участь у підтримці, координації та доповненні діяльності держав-членів у цій галузі. Це пов'язано, серед іншого, зі зростаючим значенням цього сектора для досягнення цілей Співтовариства. Через те, що туризм не є галузевим завданням в Європейському Союзі, а широким набором завдань з різних областей політики ЄС (економічної, соціальної, екологічної, регіональної), рамки та сфера міжнародного співробітництва в цій галузі дуже широкі. Тому насамперед необхідно забезпечити координацію діяльності, щоб діяльність у сфері

туристичної політики відповідала іншій політиці ЄС. У процесі прийняття рішень ЄС беруть участь три основні установи: Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент та Європейська Комісія (таблиця 1.1) [6, с. 5].

Європейська комісія (орган виконавчої влади) надає найбільший вплив на форму туристичної політики ЄС, і задає напрямки розвитку політики у туристиці всього Європейського Союзу, управляє його коштами та представляє її на міжнародному рівні (наприклад, переговори про угоди між ЄС та іншими країнами). Він підтримує розвиток туризму за допомогою різних інструментів та програм допомоги. В Європейській комісії питанням туризму займається Генеральний департамент з питань підприємництва та промисловості, який відповідає за розвиток підприємств, сприяє розвитку нових ініціатив, зміцненню конкурентоспроможності, росту та розвитку підприємництва відповідно до політики сталого розвитку. Департамент функціонує у своїх структурах і в туризмі, безпосередньо займаючись реалізацією туристичної політики. Він також виконує важливі координаційні функції, забезпечуючи врахування питань туризму при розробці та реалізації інших політик ЄС, в тому числі у розробці законодавчих рішень [6, с. 7].

При Комісії працює також Консультативний комітет з питань туризму. Це галузева організація (консультативно-дорадча), яка займається консультаціями, сприяючи обміну інформацією та співпраці в галузі туризму. Держави-члени зобов'язані надсилати щорічний звіт про свою діяльність у сфері туризму. Європейська Комісія також співпрацює з іншими Генеральними директорами та міжнародними організаціями у сфері туризму [6, с. 7-8].

Рада Європейського Союзу, як основний орган, що приймає рішення, також є важливою платформою для міжнародної співпраці в туризмі. Головує на засіданнях міністр держави-члена, яка здійснює головування в певний час. Країна, яка є президентом, надає політичне керівництво Європейському Союзу та відіграє значну роль у всіх сферах його діяльності. В основному виконуючи функцію планування, адміністративної, посередницької, координаційної та

представницької діяльності у контактах з урядами держав-членів та установами Європейського Союзу[6, с. 8-10].

Таблиця 1.1. Інституції ЄС, що визначають політику туризму

Головні	Інституції	Відповідальна структура за діяльність у сфері туризму	Роль та завдання
	Європарламент	Комісія Транспорту та Туристики	розробка законодавства у галузі транспорту та туризму, турбота про розвиток трансєвропейських мереж у галузі транспортної інфраструктури, підтримка розвитку туризму, підготовка проектів висновків та звітів про туризм (включаючи туристичну політику, співробітництво між урядами), підтримка співпраці між Парламентом, Європейською Комісією та туристичною галуззю в країнах-членах ЄС
	Рада Європейського Союзу	немає постійного складу, питання туризму підпадають під сферу 9 конфігурацій Ради, зокрема Рада з питань конкурентоспроможності	розробка проекту європейського закону в галузі туризму, міжнародного співробітництва (стосовно країн третьої сторони та міжнародних організацій)
	Європейська Комісія	Генерального дирекція з питань підприємницької діяльності та промисловості, в якій працює Відділ туризму	визначення напрямків туристичної політики, координація туристичної діяльності як в межах Європейської Комісії (забезпечення, що питання туризму враховуються при розробці та реалізації інших політик ЄС), так і тих, що здійснюються окремими державами-членами, співпрацюючи у створенні закону про туризм, контролюючи його дотримання,

			ініціюючи туристичні зобов'язання наднаціонального та надрегіонального значення
Другорядні	Соціально- економічний Комітет	Секція Єдиного Ринку, Виробництва та Споживання	перегляд напрямків туристичної політики та консультації з іншими рішеннями, пов'язаними з туризмом
	Регіональний Комітет	Підкомітет з питань туризму в рамках комісії з просторового планування	дорадча та консультативна діяльність у питаннях, що стосуються місцевих та регіональних органів влади

Джерело: опрацювання власне

1.3. Методологія та методи досліджень українсько-польського співробітництва в галузі туризму

Важливість та складність питань, пов'язаних із системою міжнародних зв'язків та співробітництва в галузі туризму, а також висока динаміка їх виникнення у цій системі трансформації робить проблематику міжнародного співробітництва в туризмі, такою що потребує подальших поглиблених досліджень.

Однак міжнародна співпраця в туризмі стикається з багатьма бар'єрами, до яких, насамперед, належать різні (часто суперечливі) інтереси окремих членів та інституцій, слабка знання процесів, що відбуваються на міжнародному туристичному ринку, різне сприйняття туризму та його ролі в економіці або різні умови розвитку в окремих країнах чи районах. Також різні установи та організації, що займаються різними спектрами у сфері туризму, що часто робить широку диференціацію у секторі туризму в тому числі і на транскордонному і прикордонному рівні. Це усе ускладнює дослідження обраної теми, оскільки найбільша складність проявляється у знаходженні необхідного сталого вектору у пошуці, зборі та обробки інформації, яка потім зможе дати суцільну широку понятійну картину обраної теми[40, с 77].

Одним з основних методів дослідження співробітництва України та Польщі у галузі туризму є збір та обробка звітів різних організацій та державних установ, що мають безпосередній стосунок до проведення співпраці між двома державами. Також це збір та обробка інформації надана туристичними компаніями, себто туристичними агенціями та фірмами, яка може включати у себе статистичні дані клієнтів, як їхня кількість, вік, стать, основні дестинації, що обиралися клієнтами і так далі. Подібна інформація допоможе створити приблизне уявлення про туриста, що задіяний у транскордонному русі між двома державами[40, 91].

Наступним і найбільш точним методом у дослідженні сфери співпраці між двома державами або їх територіальних одиниць у галузі туризму може

бути дослідження документів угод, статей, законів, розпоряджень що так чи інакше впливають та взаємодіють у туризмі, а також регулюють та задають систематизації різних дій на кордоні між державами, як наприклад, рух туристів, процес проходження державних кордонів, необхідні умови для цього, доступність до послуг інфраструктури, її розвиток, а також залучення туристичного потенціалу регіону чи місцевості, де укладені умови про співпрацю у культурному, історичному, та соціальному плані. Це також може включати у себе дослідження, як пряме так і непрямыми методами (інтернет, туристичні довідники, основних туристичних кластерів для туристів з обох країн, що вони собою являють, які пам'ятки входять до їх складу та інше.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ І ПОЛЬЩЕЮ В ПРИКОРДОННИХ ЗОНАХ

2.1. Основні туристичні кластери прикордонних зон України та Польщі

Польсько-українське прикордоння – це цікавий дослідницький район у плані туризму, розташований по обидва боки зовнішнього кордону Європейського Союзу. Складні геополітичні та історичні умови призвели до того, що він розвивається, з одного боку, в умовах значних економічних розбіжностей та інституціональної відстані між польською та українською частинами, а з іншого – має деякі спільні риси та проблеми, характерні для прикордонних та транскордонних районів[40, с. 179-181].

Зростаюча популярність та значення концепції кластеру для економічного розвитку призвели до формування політики підтримки цих кластерів. Переваги кластеризації для окремих суб'єктів, а також регіонів означають, що кластери стають справжніми двигунами економічного зростання. Важливими аспектами формування кластера є добровільні відносини між його учасниками та швидшими результатами у потоці інновацій[57, с. 88-93].

Згідно з тлумаченням М. Портера, кластер являє собою: "географічно взаємопов'язані компанії, спеціалізовані постачальники, постачальників послуг, компаній, що працюють у суміжних секторах та пов'язаних з ними установах (наприклад, університети, стандартизаційні підрозділи та галузеві асоціації) у конкретних галузях, що конкурують між собою, а також співпрацюючи. Кластери, що досягають критичної маси (кількість компаній та інших установ, які створюють ефект агломерації) та досягають помітних конкурентних успіхів у конкретних сферах діяльності, є особливістю майже кожної національної, регіональної, державної та навіть столичної економіки, головним чином в економічно розвинених країнах". Кластери можуть бути успішно створені в туристичній галузі, оскільки туризм є одним із найбільш схильних напрямків економічної діяльності людини у сфері тісної співпраці пов'язаних компаній, зосереджених у певній галузі[52, с. 45].

Таким чином, туристичний кластер може бути визначений як мережа виробників туристичних продуктів, які взаємодіють один з одним у межах даного географічного бренду (наприклад, брендovanого тур продукту) і одночасно конкурують між собою за якістю та унікальністю пропонованих туристичних послуг. До найважливіших ознак туристичного кластеру належать:

- Відносини – економічні та соціальні відносини між діючими суб'єктами;
- послуги – туристичні продукти, які споживаються за місцем їх виробництва;
- простір – суб'єкти, що діють та знаходяться у певній зоні;
- мережа – суб'єкти, які є невід'ємними елементами туристичного кластеру і поміж яких і в їхньому оточенні відбуваються взаємодії[52, с. 111].

Окремі елементи кластеру прагнуть досягти як індивідуальних, так і загальних цілей. Завданнями кластеру включають не тільки створення брендovanого туристичного продукту в межах району, але і після його запуску – постійне управління, включаючи: оцінку якості всього продукту, окремих його компонентів, визначення рівня задоволеності клієнтів, моніторинг та модифікацію продукту. (заміна слабких елементів, збагачення пропозиції тощо)[57, с. 44-45].

Туристичний кластер також виконує подальші, не менш важливі завдання, а саме:

- отримання прибутку суб'єктами, які сприяють цьому,
- підвищення якості життя мешканців в межах її функціонування,
- вдосконалення та створення організації гостьового простору[46, с. 143].

Основною особливістю туристичного кластера є територіальний характер діяльності його суб'єктів, і область діяльності не може розглядатися окремо від місцевої громади. Основною метою функціонуючого кластера повинно бути покращення якості життя мешканців, а місцева громада завжди повинна залишатися предметом дій, що вживаються з цього приводу. Останнє із

зазначених завдань є результатом специфічних особливостей туристичного кластеру, оскільки продукція кластера споживається за місцем виробництва, що підкреслює нерозривний зв'язок із значеннями цієї місцевості. Туристичний продукт, що становить певну територію, має, перш за все, територіальний характер, і його привабливість залежить від способу організації простору. У гостьовому просторі мандрівникам створюється правильна атмосфера, завдяки якій ті відчувають себе бажаними[51, с. 55].

Основними туристичними кластерами що є вздовж українсько-польського кордону є безспірно такі міста як Ряшів (Польща), Перемишль (Польща), Холм (Польща) та Львів (Україна), а також національний заповідник «Шацькі озера» (Україна). У деякому сенсі до цього переліку можна внести культурну столицю Польщі Краків – адже дане місто знаходиться у відносній близькості до кордону з Україною, а час у дорозі займає всього лиш 2-3 години, в залежності від транспортного засобу (потяг, автобус, машина). Таким чином можна зазначити що основний кластер має чітко виражений регіон, оскільки усі вищезазначені міста розташовуються у відносній близькості до кордону і мають дуже хороше транспортне сполучення. Перемишль та Львів розділяють лише 60км відстані, а сам Перемишль можна сміливо вважати прикордонним містом, оскільки до кордону з Україною його відділяє лиш 12км дороги. Зручні транспортні сполучення та така близькість запевняє інтенсивний туристичний рух між двома містами. Більше того, як Львів так і Перемишль можна трактувати як і відправні точки для дослідження та відвідин туристичних пам'яток як в інших транскордонних регіонах так і просуваючись безпосередньо вглиб країн. Так наприклад, для українських туристів є дуже зручне використання залізничного сполучення між цими містами, оскільки з інтервалом в одну годину з вокзалу в Перемишлі відправляється потяг «Виспіанський», що проходить ще по іншим прикордонним містам Польщі як: Ярослав, Ланьцут, Ряшів і далі вглиб до Вроцлава через Бохню, Велічку, Краків, Катовіце та Ченстохову. Землі Підкарпатського та Малопольського воєводств є дуже цікавими та багатими на природні та рукотворні пам'ятки, що

є дуже цікавими у туристичному плані для українців, так само для поляків є цікавим туристичним регіоном Львівщина, що також зберегла чимало пам'яток польського характеру. Варто також окремо виділити значимість прикордонних міст по стороні Польщі для Українських туристів, оскільки так чи інакше велика кількість міст періодично належала українській стороні, або була заснована українцями, чи наприклад їхнє населення довгий час було переважно русинським/українським до сумнозвісної операції «Вісла» та остаточного поділу кордону за лінією Керзона, що потім утворило так зване «Закерзоння» (групу земель де проживала велика кількість етнічних українців, але які в результаті відійшли до Польщі), що відповідно формувало унікальні зразки культурної спадщини, що проявлялась у традиціях, архітектурі, діалектизмах, декоративному та побутовому мистецтві і нині несуть важливе історико-культурне значення для сучасної України по нині. Так само важливим у культурному та туристичному плані є і місто Холм, що певних часів служило за столицю та центр Галицької держави[30, с. 414].

Якщо брати до уваги Національний парк «Шацькі озера», то він знаходиться біля перетину кордонів не тільки України та Польщі, а й Білорусі. Даний парк являє собою рекреаційний ресурс у плані туризму і користується значним попитом серед туристів, які хочуть відпочити подихавши лісовим повітрям та поплававши у озерах з кришталево прозорою водою. Це прекрасна опція та альтернатива для самих українців, які живуть неподалік і не мають достатньо ресурсів, щоб поїхати, наприклад, до моря, або ж не хочуть витратити багато часу на дорогу. Це також прекрасний варіант для жителів поряд розміщених Мазовецького, Підкарпатського та Люблінського воєводств. Шацькі озера стають легко доступними у плані близькості. Поляку, що має власний автомобіль і живе, наприклад у Холмському або Люблінському повіті буде в рази швидше дістатись українських Шацьких озер, аніж Мазурських, що на півночі Польщі[43, с. 69].

2.2. Найкращі туристичні напрямки в контексті відвідування українськими туристами Польщі

Дійсно, у плані транспортної інфраструктури та доступності українському туристу варто починати з Перемишлю та його околиць, що беруть в собі чимало культурно-історичних пам'яток а також унікальні ландшафти та природні об'єкти.

Перемишль ще від початку був містом прикордоння. Будучи важливим торговельним центром і один з найстаріших міст на терені сучасного півдня Польщі, воно ще у середні віки інтенсивно переходило з рук у руки різних держав: то польських, то руських, часом навіть угорських і так чималу кількість разів. У 1389 місту було надано магдебурзьке право. За своє існування місто пережило часті набіги татар, напливи різних національностей та культур: поляки, українці-русини, євреї та інші, релігійні війни: контрреформації з реформацією, уніатів з православними. Після поділу Польщі, місто відходить до Австрії і з часом занепадає. Лише у другій половині 19ст місто починає розвиватись після того як будується перемишльський форт, а через місто прокладають залізничну дорогу від Відня до Львова. У Першій світовій війні місто стало великим оборонним пунктом і мало до диспозиції величезну лінію фортів перемишльської твердині, яка стала найбільшою у Першій світовій. У 1918 за місто починається боротьба між поляками та українцями. Під час Другої світової війни тут майже цілковито знищується велике населення євреїв, а діяльність УПА починає наростати за боротьбу над контролем міста. У післявоєнні роки Перемишль з часом відходить від УРСР і входить до складу ПНР. Після падіння Залізної Завіси та утворення III Речі Посполитої місто спочатку стає центром воєводства, але з адміністративною реформою центр переносять ближче до центру Польщі – Ряшова, що допомагає місту суттєво розвинутись в економічному плані і врешті перерости сам Перемишль[30, с. 414-415].

Як невелике місто може похвалитись великою кількістю пам'яток, що є цікавими для відвідин туристами. Перш за все це костьол Реформатів у

бароковому стилі збудований у XVIIст. і так як був побудований за міським муром має подвійне значення – окрім сакрального ще й оборонне, що можна визначити з його архітектурної побудови. Неподалік знаходиться пізно барокова годинникова вежа збудована у 1777 році і спочатку повинна була служити дзвіницею для уніяцької церкви, але остання так і не була збудована, тому її переробили на вежу для міської стражі, з якої щогодини трубач награвав хейнол. У другій половині XIX ст. пізньо барокову баню, що оздоблювала верх вежі було демонтовано і такою залишається її вигляд по нині. Трохи далі знаходиться Ринкова площа, особливістю якої є те, що вона засаджена деревами і там немає ратуші. У центрі стоїть фонтан що уособлює собою герб Перемишля та Підкарпатського воєводства – ведмедиця з двома ведмежатами. Поряд знаходиться костюл Францисканів, цікавістю якого є статуї розташовані на фасаді з двома вежами. Скульптури представляють святу Марію, Іоана Дунса Скота та святого Егідія, що створені яскравим представником львівської школи різьбярства та скульпторства – Фесінгером. Собор Св. Івана Хрестителя, колись збудований єзуїтами під час боротьби з реформатами, що відбилось в характері архітектури собору. З кінця XXст. став собором української церкви, де нині справляють православні богослужіння. Особливістю собору є іконостас 17ст., що являє собою яскравий зразок західноукраїнського церковного мистецтва у добре вираженому візантійському стилі. Одразу за собором знаходиться Архиепархіальний музей, у якому виставлені на показ чудові зразки релігійного мистецтва у руслі польського католицизму, українського православ'я, та іудейства[30, с. 415].

Вартий уваги також Національний музей Перемишльської Землі, де зібрано колекцію вбрань, предметів побуту, археологічних розкопок різних часів та культур, що так чи інакше пов'язані з історією Перемишля та його околицями. Окрасою холмів над Перемишлем є Казимирівський замок, хоч його сучасний фундамент був дійсно закладений Казимиром Великим, але опис замку можна знайти ще задовго до правління короля у хроніках Нестора, що ще в 981 році тут були дерев'яні укріплення та церква, що потім довели

археологічні дослідження. Нинішній кам'яний замок початково був готичним, але згодом був перебудований у стилі ренесанс. Нині довкола замку розкинувся чудовий парк, що користується популярністю місцевих. Найвищою точкою Перемишля є Татарський холм. За легендою татари засипали його власними шапками, коли дізнались про смерть Хана. За іншою версією це насип поховання закладача міста князя Пшемислава. Достовірним археологічним фактом є те, що у середньовіччі пагорб був засипаний людськими руками, але невідомо для чого[30, с. 417-418].

Неподалік розташовується також великі воєнні цвинтарі Перемишльської Твердині, де поховані військові різних армій (Австро-угорської, Німецької та Російської) 1914-1915рр.. Пояснюється це тим, що довкола Перемишля під час Першої світової війни знаходився величезний комплекс укріплень. 42 форти, більшість з яких і досі вражають своєю розлогістю, величиною та кількістю сплутаних підземних коридорів та проходів, роблять його найбільшим оборонним комплексом часів Першої світової. Тим не менш під час війни, він так і не спромігся використати увесь свій потенціал. За усі моменти баталій, твердиню осаджували лише тричі: перший раз російська армія, якій не вдалось взяти форти, другий знову російська армія, якій все таки вдалося домогтися капітуляції твердині, і третій раз австро-угорськими військами. По закінченню війни мережа фортів та укріплень перестала нести в собі активну оборонну функцію і була закинута[30, с. 418].

Околиці Перемишля є не менш цікавими за саме місто. Перш за все це лінія укріплень Першої світової війни, як було зазначено вище, а також замки та пам'ятки релігійного значення. Вздовж річки Сан розташовується Крайобразовий Парк Перемишльського Підгір'я, куди входить невеличке селище Красичин, що було засноване однойменним родом, які побудували там замок. Замок уособлює у собі найяскравіший приклад архітектури епохи Відродження мають цікаво виражену побудову, особливістю є чотири башти довкола муру замку. Кожна з них була перебудованою свого часу і мають різні форми та оздоблення, за свої форми та функції отримали своєрідні назви:

Папська, Королівська, Шляхетська та Божа, що прослідковувалось у формі аттик, а Божа була увінчана куполом і там знаходилась сімейна капличка. Фортечні мури розмальовані різними малюнками, що зображують релігійні та історичні для Польщі мотиви, а також зображення полювань. Після того як рід Красицьких згаснув, замок переходив з рук у руки різних заможних сімей: Потоцьких, Мнішків, аж поки не потрапив до володіння Сапігів, які значно відновили замок після I світової війни. Але під час II світової війни, сімейство втекло по іншу сторону «до німців» забравши з собою бібліотеки і найцінніші елементи декору а також каплиці. Червона Армія розташувала тут свій штаб, розграбовуючи усе що можна було і вивозячи унікальні зразки мистецтва. Після війни під кінець 40-их років почалось відновлення спустошеного і занепаłego замку, яке триває і досі. Реставраторам вдалось повністю відновити фасад зберігши малюнки на мурах замку а також аутентичний вигляд башт[30 с. 418].

Болестрашице. У даному селищі знаходиться унікальний Арборетум, створений на основі придворного парку Міхаловських. Арборетум зберігає цінні види дерев та рослин з цілого світу, що облаштовані і висаджені вигадливими способами серед красивих алейок. Парк займається природоохоронною діяльністю та забезпеченню доступу до важливих колекцій рослин. Усього тут більше 1800 видів дерев, 1200 трав'янистих рослин та 180 видів тепличних, з них 160 видів є рідкісними або ендемічними[30, с. 419-420].

Посада Риботицька. У той час, коли ці регіони належали до Русі, ймовірно, в середині чотирнадцятого століття в Посаді Риботицькій був заснований православний монастир. Поблизу монастиря було засновано поселення, що згадується в документах 1367 року як Гонофрі. Назва "Посада" з'являється вперше в 1494 р. Село було частиною ключа Риботич. У 1921 році в ньому було 98 будинків та 602 жителі, з яких 75 заявили про польську національність. У 1945 році населення було переміщено до України. Наразі на Посаді Риботицької залишається лиш з десяток будівель[30, с. 420].

На західному краю, на пагорбі, знаходиться кам'яна оборонна церква. Святого Онуфрего, найстаріша збережена церква в Польщі. Її стіни дуже товсті, а вікна зроблені у формі бійниць. Церква складається з трьох з'єднаних веж із шатровими дахами. Її унікальність також заключається у настінних розписах. В 1960-их роках на стінах церкви виявлено поліхромію, культурну і мистецьку вартість якої прирівнюють до фресок з каплиці святого Хреста катедрального костелу на Вавелі. Також тут збереглися графіті на староукраїнській, польській та латинській мовах. Стилiстично церква святого Онуфрія є мистецьки вивершеним взірцем української традиційної архітектури, з великим числом готичних елементів, з визначеними оборонними функціями. Також тут ймовірно похований останній православний перемишльський єпископ Михайло Копистенський. Єпископ був представником дрібного шляхетного роду Русі, яке володіло селищем Кописно неподалік, населення якого складалось у більшості з українців, після II Світової війни населення було вивезене до території УРСР включаючи саму смію Копистенських, яка осіла у Бучачі. Село існує і до сьогодні, де зберіглась православна церква, а населення села складає одна людина[22, с. 122].

Пацлавська Кальварія. Згідно літописних тверджень тут ще за правління Юрія I існувала дерев'яна церква. Пізніше тут збудували у барокову стилі церкву Успіння паралельно з католицьким костелом, внутрішні оздоблення яких виконували львівські різьбярі. Тут також було паралельно засновано кальварійську місійну дорогу Христа як для грекокатоликів так і для католиків, свого часу тут планували зробити місце паломництва для представників греко-католицької церкви через численні унікальні ікони, що зберігалися у церкві Успіння Богородиці. Чисельність греко-католицьких прочан часом перевищувала чисельність останніх, що на тлі неприязні до українського населення викликало часті суперечки та бійні за право провести процесію дорогою Христа першими. Після того як містечко віддали ПНР, а українців виселили до УРСР, у 1957 році поляки вщент зруйнували церкву Успіння та хресну дорогу. Нині тут діє тільки католицька кальварія та костел[30, с. 420].

Бещади. Бещади це гірський регіон в Україні, Польщі та Словаччини і є західною частиною Східною Бескидів. На території Польщі це південно-східна частина польських Карпат, і є розлогою територією з дикою природою, де в більшості випадків вона є неторканою. З полонин відкриваються неймовірні панорами, а відсутність великих людських поселень робить панораму неймовірно зеленою та цілісною. У даному регіоні туристична база дуже швидко розвивається, але комунікації та зв'язки ще досить слабкі і не напрацьовані. Єдиною правдиво цілісною є комунікаційна артерія регіону, так звана Велика Петля, яка обходить довкола найвищих гірських масивів[30, с. 533].

Сянік. Місто, що знаходиться на піднесеному пагорбі над рікою Сян і було засноване десь між 13-14ст.. Над крутих ухилом можна знайти старі камениці, понад берегом є спортивно-відпочинковий комплекс, будинок туристичний РТТК, буквально навпроти по іншій стороні Сяну скансен в Білій Турі, а на витягнутій косі видніється замок. На території замку спочатку було городище, згодом дерев'яний замок як садиба княжого намісника. Тут шикували перед шлюбом Владислав II Ягайло та Ельжбета Грановська. Згодом у замку жила четверта дружина Ягайла, Сонка. На початку 16ст. замок перебудували на резиденцію, що розходилась на три крила, з якої до наших днів дійшов одноповерховий будиночок у ренесансовій оздобі. Нині тут знаходиться музей з трьома експозиціями: історично-регіональна, колекція ікон та авторська галерея з роботами найвідоміших сучасних польських малярів[30, с. 534].

Старе місто. У маломістечковому ринку, що забудовані низькими каменицями, домінує ратуша 19ст. і соборний комплекс Францисканів. Недалеко ринку знаходиться неороманський костел Преображення Господнього. У початковій дерев'яній будівлі відбувся шлюб Ягайла з Грановсько. Усередині знаходиться цікава надгробна плита Себастьяна Любомирського. Навпроти стоїть довгий партерний будинок Мансійонаріушів з XVIIIст. з кам'яним фасадом. Вулиці на схилі ведуть далі до взгір'я Аптекарка

з парком, кощем Міцкевича і валуном. Біля Будинку Туриста знаходиться колишній чоловічий гімназіум імені королеви Зоф'ї, воєнна квартира вояка Швейка, що нині являється початковою школою[30, с. 534-535].

Костел Францисканців. Внесена на початку 17ст святиня має характерну шпилясту вежу, але у численних перебудовах втратила свій початковий вид. В середині знаходиться образ Божої Матері з Дитиною, що був привезений після походу на Москву у 1605р., а також епітафій Амелії Мнішек з дому Брюль[30, с. 535].

Скансен. Скансен зберігає пам'ятки місцевої дерев'яної забудови. Кожен з секторів присвячений трьом етносам, які колись населяли Бещади: лемкам, бойкам та долинянам. Тут можна побачити різні види хат, корчми, каплиць та церков, з яких унікальними є з селищ Гранзьова та Росоліни XVII ст.. Остання поєднує у собі новаторський спосіб поєднання архітектурних рішень церковної та костельної забудов. Неподалік знаходиться кемпінг РТТК[30, с. 535].

Устрики-Долішні. Місто було закладене ще у XVI ст.. Хоч у 1939 територія відійшла до УРСР, згодом у 1951 була віддана ПНР в обмін на землі на Любельщині, де знайшли поклади кам'яного вугілля. Зовсім поряд розташовується величезний Національний заповідник Бещади. Також звідси найлегше дістатись Устриків-Горішніх, де розташовуються найважливіші для усіх Бещад пам'ятки. По дорозі між цими містечками знаходиться церква св. Миколая, яка являється яскравим прикладом гуцульського стилю. Нині є власністю римо-католицького костелу. Також у селі Ровня знаходиться церква XVIII ст. Опіки Божої Матері, яка є прикладом найрідкіснішого архаїчного бойківського стилю і була визнана пам'яткою першого рангу[30, с. 535].

За нинішнім Смольником на відстані 7 кілометрів знаходиться церква свю Архангела Михаїла, є частиною зєсполу дерев'яних церков карпатського регіону в Україні та Польщі, що включено до списку ЮНЕСКО [30]. Усього в даній групі 16 історично-унікальних церков по 8 з кожної сторони. Дані церкви є яскравим прикладом гордості та спільних зусиль у збереженні історичних

пам'яток для України та Польщі у контексті співпраці. Зокрема на території Польщі у Малопольському та Підкарпатському воєводствах знаходяться храми:

- Архангела Михаїла (Смільник);
- Св. Параскеви (Радруж);
- Різдва Пресвятої Богородиці (Хотинець);
- Архангела Михаїла (Туринське);
- св. Якова (Поворазник);
- Покрова Пресвятої Богородиці (Овчари);
- Св. Параскеви (Квятонь);
- Архангела Михаїла (Брунари)[22, с. 11].

Церква у Смільнику збудована у XVIII ст. і репрезентує рідкісний бойківський стиль. Кожна з трьох частин були збудовані у формі квадрату і накриті окремим дахом, що створює відчуття ніби це просто окремі будівлі, що були сконструйовані надто близько один до одного [22, с. 42].

Церква Св. Параскеви (Радруж). Ця церква належить до найстаріших і найкраще збережених дерев'яних церковних споруд Польщі. Храм опинився в престижному міжнародному списку Світового фонду пам'ятників, до якого входять безцінні об'єкти, варті порятунку та фінансової підтримки. Він розташований на овальній горі над потоком Радружка, а разом із дзвіницею його оточує стіна, що надає оборонного характеру. Він був побудований з ялинової та дубової деревини, використовуючи досвід столярної справи пізньої готики. Засновником церкви був, мабуть, заступник сейму та старости Любацова Ян Плоза (помер у 1599 р.). У бурхливі часи 17 століття церква крім релігійних функцій – відігравала роль твердині, в якій жителі могли знайти притулок під час татарських набігів[22, с. 45].

Церква Різдва Пресвятої Богородиці (Хотинець). Це трискладова будівля зрубного стилю, пізньо-готичного характеру, побудована у формі трьох квадратів. Найвища і найширша частина – це двоповерховий неф, увінчаний чотиригранним купольним зрубом з одним вигином та гофрованим ліхтарем. Нижній пресвітерій та жіноча галерея мають двосхилі дахи. Дахи та стіни

оббиті черепицею. Обширні суботи, підтримувані на стовпах, проходять навколо церкви. Субота – це елемент, який часто зустрічається в карпатських церквах; у Східному Розточчє вони зустрічаються лише в Радрузі. На стіні іконостасу та у пресвітерії зберігся поліхром, намальований безпосередньо на дереві в 1648 році, ймовірно, художниками з Потелича. Храм має багато спільних рис із церквою Святого Духа в Потеличі, який є одним з найстаріших храмів збудованих з дерева у цілій Європі[23, с. 46].

Церква Архангела Михаїла (Туринське). Церква в Туринську – це лемківська, тристороння, православна церква без вежі. Покрита одноплоскостним багатосхилим дахом, покритим листовим металом. Над жіночою галереєю, нефом і пресвітерієм і обома священствами п'ять подібних кулястих веж з видимими ліхтарями, маковіцями та кованими. В середині, в трьох основних частинах, восьми полюсні шатрові куполи, в інших приміщеннях стелі. Збереглися незавершений іконостас Йосипа Буковчика з 1895 р. та його ж поліхромний малюнок з 1898 р., тут також зберігається з десяток і більше вишитих вручну хоругв для процесії [22, с.48].

Церква св. Якова (Поворазник). Церква в Поворазнику існувала приблизно з 1600 року, але зберіглася лише частина первісної споруди, вбудована в основу нинішньої церкви як ризниця. Зовнішній вигляд сучасної церкви сформувався між XVII-XVIII століттями, проте реконструкція у 1813 р. зіграла вирішальну роль. Потім церкву було перенесено зі свого колишнього місця на трохи вище місце через ризик затоплення. Згодом храм було розширено. Після кампанії "Вісла" будівлю перейняла Латинська церква. Це лемківська, потрійна церква. Над передсінком – вежа з колоно-каркасною конструкцією з дерев'яним куполом та кованим хрестом. Зроблений у 1615 році дзвін зберігся до сьогодні. Менша вежа розташована над нефом, вкрита шатровим дахом. Пресвітерії покритий коньковим дахом і увінчаний дзвоном. Це найдавніша частина храму. Церква, яка є типовою для найдавніших лемківських храмів, має вікна лише з півдня, які мають як практичні (захист від снігу та вітру), так і легендарні (за народними віруваннями злі сили повинні

були надходити з півночі) функції. Крім того, у церкві зберігся іконостас вісімнадцятого століття. Через нинішнє використання церкви як римо-католицької церкви він був зменшений; оригінальний ряд Деїса та ряд пророків розташовувалися на східній стіні нефа, а інші ікони висіли прямо на стінах вівтарної кімнати. У храмі також є більш ранні ікони та дияконські двері, колишні частини попереднього іконостасу XVII століття. Інші цінні ікони, що збереглися в будівлі – Страшний суд 1623 року та Плач Христа 1646 року[22, с. 49-50].

Покрова Пресвятої Богородиці (Овчари). Храм в Овчарі був зведений у 1653 р. Це була друга в цьому місці будівля – перша зруйнована під впливом заболоченого ґрунту. У 1701 році пресвітерії церкви був повністю перебудований, у 1783 р. прибудована вежа (роботи виконували майстри Димитрій Дековекін та Теодор Русинка), а в 1870 році передсінок був розширений, щоб досягти рівної ширини з нефом. У 1938 році всередині було створено поліхром. Після кампанії «Вісла» церкву перейняла римо-католицька парафія, пристосовавши її до костьолу, але зберігаючи поклик, який несла церква. Після повернення частини виселених до села після 1956 року в будівлі періодично відзначалися греко-католицькі служби. У 1983-1985 роках було проведено ретельне оновлення цілого, в тому числі відновлення покрівельного покриття черепицею. Міністерство культури і мистецтв Польщі нагородило це оновлення особливою відзнакою. У 1995 році церква отримала премію Europa Nostra за найкраще збережену історичну будівлю. Починаючи з 1998 року, храм є спільним місцем для служб римської та греко-католицької парафій[22, с. 50].

Церква презентує лемківський стиль, вона має три частини, над вестибюлем вежа з каркасною конструкцією. Після перебудови пресвітерії і неф мають однакову ширину. Дахи з черепичним дахом над трьома частинами храму увінчані шатром з псевдо ліхтарями та хрестами. Спочатку прямокутні вікна були лише у південній стіні церкви, тому що північна частина ототожнювалася із силами диявола. Через потребу в захисті від вологи, церква була побудована на фундаменті з викорчуваних пнів дерев. Всередині

знаходиться іконостас вісімнадцятого століття, пофарбований у синій, червоний та золотий кольори, прикрашений ажурними колонами з мотивом листь винограду. Ікони в іконостасі виготовив художник Ян Меджицький, створюючи зображення святих як для костелів, так і для церков, отже, на ікони в церкві в Овчарі явно впливає барокове західне мистецтво, за винятком зображень Божої Матері та Христа. Анонімний сільський художник написав кілька зображень. Крім іконостасу, церква також має бічні вівтарі св. Миколая, Матері Божої та Христової. Ікона в останньому датована 1664 р. і спочатку знаходилася в старому іконостасі в тому ж храмі[22, с. 51-52].

Св. Параскеви (Квятонь). Церква була побудована у другій половині XVII століття. Дату побудови часто називають 1700. Вежу додали в 1743 році. Ця дата була знайдена на одному із структурних балок. Однак це може стосуватися лише оновлення старої вежі. Це найдавніша, мабуть, датована вежа лемківської церкви. Після акції "Вісла" у 1947 р. Храм почали використовувати як римо-католицький костел, що належав до парафії в Устриках-Горішніх. В даний час ділиться римо-католиками та греко-католиками. Церква багато разів оновлювалася. Храм є зразком лемківського стилю північно-західного типу. Вважається найкрасивішим прикладом цього стилю. Церква була побудована з дерева. Це орієнтований, тристоронній зруб. Він був побудований за формою, що складається з трьох квадратів: великого пресвітерію, нефа та жіночої галереї. Потрійну структуру будівлі видно також у блоці, який піднімається від найнижчого пресвітерію, через окремий верхній неф до витягнутої домінуючої вежі,. Кожна з частин будівлі накрита окремим дахом. Вежа з похилими стінами має стовпову конструкцію і охоплює стіни жіночої галереї. Навколо вежі є захата. Вся церква, як стіни, так і дах, вкрита черепицею, і лише частина будівлі покрита вертикальною опалубкою. Споруда має двічі ламані дахи наметного типу, з маковицями та псевдо ліхтарями. Ліхтарі та розломи даху куполів над нефом прикрашені аркадним фризом, виконаним з вагонки прибиті до опалубки стін. Увінчують дахи декоративні хрести, кожен з яких має різну форму. Декоративні віконні рами пресвітерію також варті окремої уваги. Вхід у

храм іде через західний портал жіночої галереї із сплющеним трійчастим малюнком. Простір над нефом і пресвітерієм закритий розбитими шатровими куполами, а в жіночій галереї стеля рівна. Храм оточений зрубом з двома дерев'яними воротами каркасної конструкції, увінчаним черепичним дахом з цибулеподібними куполами. Таким чином ворота поєднуються зі стилем даху церкви[22, с. 56].

Архангела Михаїла (Брунари). Перша церква в Брунарах була побудована після 1616 року, коли в селі була створена уніатська парафія. Новий храм був заснований у 1653 році, а сучасна церква – у XVIII ст. У 1831 році храм був відновлений та розширений. Колишній пресвітерієм поєднався з нефом, і було додано новий, тристоронній закритий, а весь храм був покритий новим дахом. Після акції «Вісла» церкву перейняла римо-католицька парафія. В даний час церква використовується як римо-католицька парафія Пресвятої Богородиці Успіння в Брунарах, що належить до Тарновської єпархії. Церква в Брунарах – це лемківська, потрійна церква. Над тамбуром - вежа з шолом, увінчаним кованим хрестом. Подібні шоломи розташовані над нефом та пресвітерієм. В інтер'єрі є бароковий іконостас вісімнадцятого століття. Поліхром у церкві зберігся, охоплюючи всю стелю та внутрішні стіни будівлі, виконані поетапно між XVIII та XIX століттями, витриманий у синьому кольорі з лозовим мотивом. Окрім головного вівтаря XVII століття, у церкві є два бічні вівтарі XVIII століття. Вони містять ікони Божої Матері та Преображення Господнього[22, с. 57].

На Бещадах варті уваги також природні пам'ятки, в особливості цікавими є полонини Царинська (1297м) та Ветлінська (1253). До Царинської полонини ведуть червоний та зелений туристичні шляхи, які проходять через старі букові праліси, а на вершині знаходиться схрон Колиба. Коло Ветліни знаходиться унікальне літнє село, де знаходиться близько 80 будинків, які головним чином знаходяться там для потреби туристів у пошуці нічлігу, їжі та відпочинку. Примітно також, що село ділиться на дві частини і західна називається Старе Село, а східне Осада. У центрі ростуть ясені, що є пам'яткою природи.

Неподалік також є п'ятиметровий водний каскад, що зветься Сеною Островських. Неподалік під Вершиною Лопіенце знаходиться також дивом вціліла церква мучениці Параскевії XVIII ст., де міститься чудотворна ікона Божої Матері. Після операції «Вісла» більшість населення виселили і село вимерло, церква сильно занепала, хоч з часом її відреставрувати і змогли зберегти аутентику[22, с. 58].

Соліна. Першочергово збудоване селище знаходиться нині під водою на глибині 60 м і нині це відпочинковий комплекс на дамбі. Залізобетонна дамба є найбільшою у Польщі з довжиною у 664 м і висотою у 82м. Дамба є одночасно і електростанцією, а рівень води може коливатись в районі 16 м щорічно, а щоденно на 1 м. Дуже популярне місце для літнього відпочинку серед населення, що живе поблизу, оскільки тут достатньо багато води для купання та навіть плавання на човнах і вітрильниках, а інфраструктура з численними кемпінгами, готелями та схронісками дозволяє зручно та з комфортом провести відпустку саме тут[30, с. 537].

Леско. Місто засноване у XV ст. родом Кмітовими, які перенесли свою родинну садибу з Собеню. Певного моменту містечко навіть стало центром найбільшої територіальної одиниці краю – Повіту Бещадського. Старий центр знаходиться на надсянському пагорбі, що був заселений ще 2,5 тис років тому. На розі Старого Ринку стоїть парафіяльний костюл з 1530р. – численну кількість разів перебудований. Внутрішнє оздоблення виконане у стилі пізнього бароку з провінційним ухилом, тут також знаходяться епітафії місцевої шляхти виконані з чорного мармуру. Найцікавішою пам'яткою Леска є маньєристична оборонна синагога, яку вважають найціннішою пам'яткою юдаїзму у цілій Польщі. Цікавим є те, що характерну для синагоги біму, яка там стояла, нині можна побачити у ролі балконної балюстради на одному з будинків в центрі. Поряд знаходиться єврейське кладовище, що є найбільшим в усій Польщі, а деякі надгробні маці датуються ще 1548 роком, що показує їх неймовірну унікальність та історично-культурну важливість. Також вартий уваги замок Кмітів, який був неодноразово перебудований і з оригінального зберігся

пізньоготичний характер замку, а всередині лише рицарська зала, що нині слугує їдальнею готелю «Замок». Неподалік Леска знаходиться також центр польотів на планерах на Безміговій Горішній. Саме тут виникають унікальні вітрові потоки, які дозволяють легко освоїти даний вид активного туризму. У довоєнні часи то був найбільший та найкращий центр для планерних польотів: великі ангари, велика кількість різновидів планерів, і спеціальна школа. Нині центр повертає собі подібну активність з усе більшим напливом туристів[30, с. 538].

Замость та Розточе. Замость знаходиться на південно-східній частині Любельської височини на відстані 89 км від Любліна, 250 км від Варшави а 125 км від Львова. По сусідству простягається Розточе – край красивої природи, мінливих височин, чистих рік, і розходиться пасмом узгір'я від Красніка і в південно-східному напрямку аж до Львова. Тут чимало старих та унікальних каплиць, синагог, церков та костьолів. Замость з'явилося з волі найпотужнішого магната Польщі Яна Замойського, як столиця його латифундій. Місто було спроектоване у кшталті твердині, як оборонний пункт земель Замойських від атак татар чи козаків. Замость у своїй основі невелике місто – 600 м у довжину і 400 м ширину, хоч міг вмістити 3 тис мешканців. Архітектор Морандо зміг геніально поєднати вигідність та безпечність у розбудові міста. Це третє місто поміж Гданська та Ченстохови, яке як твердиня змогло вигідно оборонятись від шведських військ у часи «потопу». Ян Замойський також надавав чимало привілеїв нац меншинам, щоб ті мешкали у місті, яке стояло на перетині торгових шляхів. Під кінець XVI ст. тут вже проживала велика кількість вірмен, євреїв, греків, німців, угорців, русинів, італійців і навіть шведів поміж поляків. Місто також з 1589р. по 1944р. було столицею Ординації Замойських – держави в державі, якій належало 149 сіл та селищ та 6 міст, копальні та гути, рільничі латифундії[30, с. 351].

Цілком можливо, що Замойський зустрівся з архітектором Бернардо Морандо десь на вулиці Падуї, бо обидва чоловіки були подібного віку і відомо, що Морандо теж був там. Енергетичне насичення цього італійського

міста відбилось на побудові Замості, що після побудови його почали називати "Падуєю Півночі"[30, с. 352].

Морандо не приховував свого натхнення італійським Відродженням. Він не тільки проектував, але наглядав за будівництвом т.зв. "Ідеального місті". Місто, яке було створене з нуля і уособлювало у собі комфорт, стислість, функціональність, така концепція міста тоді була дуже популярною в Європі. На сьогоднішній день у світі зберіглося лише кілька таких міст, і одне з них у Польщі[30, с. 352].

Головний ринок є один з найбільших площ XVI-го ст. в Європі в пропорціях ідеального міста. Квадратної форми ринок має величини у 100х100м, а на кожній стороні розташовується по 8 будинків. Посеред Ринку знаходиться ратуша, яка досягає у висоту 52м, основною окрасою якої є встановлений на вежі годинник, а також сходи, у кшталті віяла, які ведуть до центрального входу. Хоч першочерговий варіант Моранда був скромнішим, потім її розбудували Ярошевич та Волф, і надали ратуші виняткової пишноти та піднесеності серед інших будівель на ринку. Також над годинникова вежа виконувала функції наглядові та попереджувальні, нині коли немає потреби виглядати підступаючих ворогів, на вежі щодня грає хейнол. Серед ренесансових камениць по периметру плацу варто виділити вірменські, що вирізняються своєю яскравістю та пишністю, тут можна побачити вигадливі декоративні фризи, рослинно-звірині орнаменти, та оздоблені аттики, що наближують до стилю орієнтального. У чотирьох вірменських каменицях знаходиться музей міста Замость. Найцікавішими експонатами тут є оригінал привілею локаційного від короля Стефана Баторія, берло ректора Замойської академії з XVII ст.. А у колекції витворів мистецтва можна знайти портрети ординарів Замойських та їх дружин, а у декоративно-прикладних витворах є елементи внутрішнього декору камениць, меблі, порцеляна. Також є етнографічна та археологічна експозиції[30, с. 353-354].

Старе місто ділиться на чотири частини, кожній з яких були надані певні функції та розселено нац меншини. Північна частина виражається найбагатшою

оздобою та великою кількістю пам'яток, тут головним чином селились заможні міщани. Східна частина відводилась під власність Академії а також для аптекарів. Південна частина найбільше нагадує італійський стиль, саме тут Морандо збудував дім для своєї родини. Тут також були будинки численних купців з міст та сіл ординації. Західна частина була переважно заселена греками, що також відбилось на стилі будинків, та їх вмістом[30, с. 354].

Костел Францисканців при плацу Свободи вважають найкрасивішою святинею Замостя, і був збудований за підтримки Замойського у бароковому стилі на місці будинку гільдії купців. У 1817 р. росіяни зробили з костелу скарб, і лише у 1993 році було повністю відновлено його діяльність, на жаль внутрішнє оздоблення є досить скромне, оскільки з тих часів мало що вдалось зберегти[30, с. 354].

Стара Львівська Брама. Біля костелу Францисканців знаходиться Нова Брама, а по іншій стороні вулиці Стара. Як головна міська брама була важливим пунктом оборонного життя міста тут також був ув'язнений Лукасинський Валеріан[30, с. 354].

Паралельно вулицям де жили вірмени, знаходилась також єврейська діляниця. Спочатку за підтримки та дозволів Замойського тут селились заможні євреї сефардійці з Туреччини, Іспанії, Італії та Нідерландів. Згодом тут почали з'являтися убогі євреї поляки, або ж аскеназийці, які здебільшого займались ремеслами. Неподалік знаходиться давня божниця – масивна ренесансна синагога, яку вирізняють гребінчасті аттики розмальовані геометричними малюнками. Нині це бібліотека воєводства, всередині можна роздивитись склепіння та уклад приміщення, а у східній стіні залишилась різьблена шафа для Тори[30, с. 355].

Міква. Будинки єврейських бань нині можна вважати за велику рідкість, у Замості уціліла така міква неподалік Соляного Ринку з високими обрамленими вікнами ХІХ ст.. Щодо колишньої функції будівлі свідчать знайдена велика склепінчаста зала в пивниці, що заглиблена у землю. Там знаходився басейн, де виконували ритуальні купання[30, с. 355].

Стара Любельська Брама. Є найстаршою серед усіх міських брам, але виконувала свої функції досить коротко – уже на початку XVII ст. була замурованою на пам'ять в'їзду через неї спійманого і ув'язненого Яном Замойським ерцгерцога Максиміліана – претендента на польський трон. Поряд на місці колишніх фортифікацій знаходиться мальовничий парк у англійському стилі, де можна до нині розгледіти залишки фортифікаційних споруд а також рову, що зараз виконує функцію паркових ставків[30, с.355].

Катедра. Костьол Воскресіння Господнього та Апостола Фоми це давня колегіата і одна з найнеймовірніших святинь у стилі ренесансу у Польщі. Так само була збудована архітектором Морандо як вотум за успіхи гетьмана Замойського у війнах з Московією і як мавзолей його роду. Триумфальний образ катедри так дратував росіян, що після поділу Польщі, коли Замость дісталась Російській Імперії, було віддано розпорядження знизити дахи, прибрати декорації вотивно-тріумфального характеру та будь-які зображення та герби роду Замойських. Морандо надихався архітектурою святинь Північної Італії, так наприклад на склепінні пресвітерію з'являються мотиви венеційської архітектури. По правій стороні пресвітерію під чорним мармуром спочивають останки закладача міста. Поряд знаходяться залишки колишнього палацу Замойських, яка перестала бути резиденцією ординатів у 1809 році, а нині від пишного ренесансного палацу лишився простий будинок. Колись це була окрема твердиня з власною фортифікаційною системою, неймовірними монументальними сходами, кружганками, аттиками і бельведером з оглядовою терасою. У XVIII ст. був перебудований у бароковому стилі на прикладі французької резиденції короля Лещинського[30, с. 355-356].

Краснистав – маленьке провінційне містечко неподалік відоме своїм щорічним фестивалем пива та концертною програмою. Тим не менш, у місті є багато добре збережених історичних пам'яток, як наприклад, бароковий поєзуїтський костьол з фресками, що описують походи Франциска Ксаверего[30, с. 357].

Томашів Любельський. Так само закладене Замоїським, хоча початково місто називалось Єлітовим, від гербу родоуду Займоських, Єліта. Нинішня назва походить від імені єдиного сина Великого коронного гетьмана – Томаша. Місто так само було спроектовано Морандо, хоча воно нині аж близько не нагадує того ідеального ренесансного міста у шаховому укладі вуличок – численні наїзди змінили початковий уклад вуличок, районів та вигляду будівель. Нині це торгове містечко, яке здебільшого спеціалізується на торговельних відносинах з Україною та іншими східними країнами[30, с. 357].

Бароковий храм з двома вежами, заснований Т. Замоїським у 1727 році, є справжньою перлиною дерев'яної архітектури. основа тринефного корпусу нагадує рішення, що застосовуються в архітектурі кладки: в інтер'єрі псевдохолу центральний склепінчастий неф, відокремлений від проходів виростають струнками аркадами. У головному вівтарі храму знаходиться зображення Божої Матері з папською короною[30, с.357].

Сусець. У минулому Сусець був найбільшим металургійним та скляним центром Ординації Замоїського. Сьогодні це поселення, розташоване на березі Центрального Розточа, є перш за все відправною точкою для маршрутів по Розточчю. Тут зустрічаються чотири важливі туристичні маршрути.

Маршрут Шумів. Блакитна стежка веде до мальовничого ставка Морське Око, поруч з яким є дерев'яний водяний млин початку 20 століття, далі стежка іде до заповідника Над Танвою. Найбільшою його особливістю є 24 пороги, розташовані відповідно до напрямку розтріскування крейдових утворень Розточа. Варто прослідувати цим маршрутом хоча ще далі, щоб побачити мальовничі водоспади річок Єленія, Танвія, Сопот та Шум [30, с. 358].

Юзефув. Місто, розташоване неподалік ландшафтного парку первинного лісу Сольська та національного парку Розточе, має таку назву через надання йому міських прав Т. Юзефом Замоїським. Деякі пам'ятники архітектури збереглися і досі, зокрема костьол (19 століття), ратуша, синагога (18 століття). У Юзефові життя відроджується, коли з'являється бард Й. Кондрак із антуражем, який щорічно в серпні організує Фестиваль екологічної культури,

що складається переважно з концертів. Тоді ліс лунає звуками флейти, і кожен носить горобину у волоссі[30, с.358].

Краснобруд Місто, чудово розташоване серед соснових та ялинових лісів у котловині Вепра, оживає протягом літа, але тутешній санаторій працює цілий рік. В кінці XIX століття Краснобруд здобув репутацію місця незвичайного лікування туберкульозу, використовуючи мікстуру молока кобилки, спеціально приготованою татарами. Місто отримало міські права в 1526 році завдяки старанням власника А. Фірлея. Царський цар забрав їх у місто як покарання за участь у січневому повстанні. Красноброд знову став містом аж у 1995 році. Місто іноді називають "маленькою Ченстоховою", оскільки після вторгнень Хмельницького тут з'являлись Маріанські пришестья. Ці події увіковіченні величезним костьолом та численними каплицями та статуями. Всього тут налічується 30 пам'ятників. Раніше при А. Ліпському, власнику Краснобруда, в місті була кальвіністська громада. У 1647 р. Тут відбувся протестантський синод, який називався Малою Польщею. Краснобруд до цього дня ділиться на дві частини - Підзameк і Підклаштор, які вшановують пам'ять колишніх поселень, що виникли навколо резиденції та монастиря Лещинських. Місто славиться своїм народним мистецтвом: черепицею, гончарними виробами та розписаними скринями[30, с.358].

Велика масивна біла споруда Домініканського собору та монастиря Діви Марії здається занадто великою для цього міста, але вона прекрасно гармонує з навколишньою зеленню. Інтер'єр виконаний у стилі бароко. На головному вівтарі представлений чудотворний розпис Божої Матері Краснобрודה. Храму в стилі бароко був заснований Марисею Собеською, вдячна за зцілення після оздоровлення в місцевих водах. Храм разом з монастирем був побудований у 1690-1699 роках за проектом архітектора Й. М. Лінека. До основи костьолу примикає монастир. Костьол в Краснобруді – справжній центр релігійного життя: тут щороку відбувається сім індульгенцій, найважливіша з яких припадає на 1 та 2 липня, на свято Богоматері Ягодної. Тут також проводяться міжнародні органічні концерти кожного літа [30, с. 359].

Каплиця на воді. На в'їзді в Краснобрід зі сходу, над бурхливими джерелами струмка Крюпецб, який живить річку Вепр, що тече вдалині, є 2 з 5 існуючих каплиць святого Розарію, розташованих вздовж вулиці Клашторна, що йде від монастиря до Великого Майдану. Дерев'яні каплички, підтримувані на 20 стовпах, з'єднані мостами та накриті одним дахом, носять загальну назву Каплиця на воді. Джерело, яке тече під капицею, на думку місцевих людей та численних паломників, вважається цілющим, що підтверджується парафіяльними літописами[30, с. 359].

Залив на Вепрі називають ще також рекреаційним водосховищем. Він розташований біля підніжжя Підзамку, за 250 м від центру. Його площа - 7 га, має три піщані береги, один - трав'янистий. Влітку на берегах працюють кемпінги OSIR, туристичний інформаційний пункт та сезонні кабінки з їжею. Є можливість катання на конях та прокату водного спорядження. Ліси, що оточують водосховище, належать до ландшафтного парку Краснобруда, через який протікають кристалево чисті потоки Шум, Сопот та Лосінецький. Лісовий заповідник "Святий Рох" пролягає стежкою, яка починається поруч із автовокзалом Краснобрід Подзамек, проходить вздовж заливу, через Вепр і доходить до лісу. Це пішохідний маршрут, недоступний автомобілем. Дерев'яна капиця із крутим критим черепичним дахом, що стоїть на схилі серед буків та ялин, містить усередині образ Святого Роха, поруч знаходиться криниця із джерелом, що на думку паломників має чудотворну та цілющу воду. Невідомо, хто заснував капицю і чому вона в такому відлюдному місці. Святого Роха шанують як святого, що допомагає від заразних хвороб, бо він за життя доглядав за хворими та заразними людьми. У заповіднику, який простягається навколо, існують старі ялинові та букові насадження, що є пам'яткою природи і є об'єктами охорони. Тут зустрічаються 250-річні ялини[30, с. 359-360].

Звезинець Засноване в 1589 році як сільська резиденція родини Замойських. Тут був збудований мисливський садибний будинок, а в сусідніх лісах створено заповідник дичини, в якому були зубри та лосі, олені, козулі та

тарпани. Тут полювали королі з династії Ваза і Вишневецький. У XVII столітті в резиденції зі ставком, гондолами та театром на воді жила тодішня дружина Яна Замойського, Марія Казімира де ла Грандж, згодом Марисенка Собеська. У 19ст. столітті Звезинець був резиденцією управління Ординату Замостя. Вілли в садах свідчать про моду міста у міжвоєнний період. Сьогодні місто, яке називають Перлиною Розточа, – це літній курорт у долині Вепра, серед лісових пагорбів, а також туристично-розважальний центр та столиця національного парку Розточе[30, с. 360].

Костьол Яна Непомуцького це невеликий храм із ламаним дахом та яскравим фасадом, що виглядає надзвичайно мальовничо на острові, де колись Марія Замойська влаштувала театр на воді. До храму, заснованого (1741-1747) головним священиком Т. Замойським як вдячність за повернення іде із довгий пішохідний міст. Внутрішнє оздоблення виконано ілюзіоністськими малюнками І. Смуглевича, які припускають існування вівтаря на стіні. Увечері храм на воді прекрасно освітлений. На одному з берегів Костельного ставка, стоїть кам'яний пам'ятник, де, як кажуть, Марисенька Собеська поховала свого улюбленого собаку[30, с. 360].

Щебжешин. Старе місто сьогодні має лише кілька вулиць навколо ринкової площі. По сусідству є храми трьох конфесій, що свідчать про колишню національну мозаїку населення. Місто існувало вже в середині 14ст на торговому шляху з Руссю, біля одного з гродів Червенських. У 1593 році Щебжешин був куплений гетьманом Замойським і включений до Ординації. Пізніше місто занепало в тіні Замостя, але саме тут Академію Замостя перенесли в 1811 році. Тоді Щебжешин став штетлом, типовим провінційним містечком, де майже половину жителів становили євреї (43% до Другої світової війни)[30, с.361].

Миколаївський Костьол, заснований у 1610-1620 роках, представляє стиль Люблінського Відродження. Ренесансні мотиви збереглися головним чином на фасадах вежі, тому що решта «покрещувалася» під час реставрацій XIX століття. В інтер'єрі ренесанс позначився переважно на склепіннях,

прикрашених геометричними мотивами. Вівтарі виконані у ситлі бароко та класицизму. У головному вівтарі картина Святого Миколая стала затулений образом Ісуса. Відкривають його лише у святкові дні. Перед входом до костюлу стоїть фігура Мадонни на рідкісному постаменті у формі пляшки.

Православна церква Успіння Божої Матері. Першочергово тут стояла церква, з якої залишилися лиш залізні двері з 1560 р. Близько 1570 року церква була перетворена на протестантську церкву, а ледве 18 років потому – уніатську церкву (наразі закрита). Всередині її стіни вкриті знаковими розписами[30, с. 361].

Синагога нині є культурним центром. Високий, ламаний дах, так званий польський, вивищує будівлю. Дах – це реконструкція, але вона повторює початковий вигляд. До синагоги примикають двоє бабинців. Синагога, побудована на рубежі 16-17 століть, була спалена під час Другої світової війни, а потім відбудована. Вижила ренесансна ліпнина у склепіннях, а також кам'яний ренесансовий Арон Ха-кодеш у кімнаті молитви. Неподалік знаходиться занедбане єврейське кладовище, сповнене повалених плит кіркутів, справляє гнітюче враження. І все ж воно містить одну з найчисельніших та найцікавіших груп єврейських надгробків на Люблінщині. Тут зберіглося майже 380 мацевот, багато з яких зі скульптурними прикрасами. Вони походять з 18, 19 та 20 ст. Жіночі квартали примикають до найдавнішої частини кладовища і розташовуються, як це було прийнято, окремо[30, с.361].

Любельщина тягнеться на схід від Вісли та на південь від Бугу, на Люблінській височині та Поліссі. Це мальовнича земля лісових пагорбів та унікальних у цій частині країни озер. Люблін, колись потужний політичний центр, сьогодні є дещо меншим по важливості містом, сповненим чудових пам'яток, у старих стінах яких збереглися спогади про могутність часів П'ястів та Ягеллонів. Тут залишилось чимало пам'яток пов'язаних з євреями: синагоги, мікви та єврейські кладовища, особливо численні на цих землях, як часто називають «неіснуючою країною хасидів». Дорожня мережа розвинена добре. Туристична база залишає бажати кращого[30, с. 336].

Люблін. Старе місто та частина міста закриті для руху автомобілів – тут переважають пішохідні зони.

Краківська брама. Є однією з трьох брам, що ведуть до Старого міста з Краківського Передмістя, побудованих ще за часів Казимира Великого, є, так би мовити, вітриною міста. Кожного дня опівдні лунає хейнол з надбрамної вежі. Музейна виставка присвячена історії міста від стародавніх часів і до 1944 р. З вікон верхнього поверху відкривається чудовий вид на місто. Прямо біля Воріт знаходиться готична вежа, що збереглася від мережі оборонних стін[30, с. 337].

Трибунал. Побудований у готичному стилі за рекомендацією С. А. Понятовського, він був перебудований у дусі класицизму Д. Мерліні. У трикутному фронтоні розміщені жіночі фігури з левом та мечем та вінцями – алегорії Сили та Справедливості. З 1579 року тут розміщувався Коронний суд, орган вищої судової влади для всієї Малої Польщі. Наразі приміщення Суду займає Управління з реєстрації актів громадянського стану. У стильних інтер'єрах епохи "Станіславова" часто проходять концерти та приватні музичні події. Чарівна Староміська площа в Любліні – одна з найцікавіших у Польщі. Роботи з реконструкції, що тривають роками, повільно розкривають колишню красу, тут неможливо знайти дві однакові домівки, прикрашені цікавими прикрасами з сграфіто[30, с. 337].

Домініканський костюл та монастир. Ще здалеку видно пізньоренесансний фронтон фасаду костюлу св. Станіслава, що створює враження ніби його втиснули в будівлю монастиря Домініканців. Готичний храм, заснований у 1342 році Казимиром Великим, кілька разів перебудовувався. Протягом століть основу оточували численні каплиці, в т.ч. Сімейства Фірлей та Тишкевич. Інтер'єр у стилі рококо містить багато цінних пам'яток. Правий прохід закритий каплицею Фірлея, прикрашеною майстром Волфом, що вважається найкрасивішою в Люблінському регіоні, з двоповерховою надгробною плитою предків засновника – Миколая та Петра Фірлея в стіні. На кінці пресвітерію, за головним вівтарем, з середини стоїть

каплиця Тишкевичів. Купол XVII століття був прикрашений бароковою фрескою Томаша Мушинського із зображенням Страшного суду. До 1991 року тут знаходились реліквії Святого Хреста, одні з трьох найбільших у світі (були викрадені). Історія мощей показують картини сімнадцятого століття на проходах. На стіні першої каплиці праворуч від входу є безцінна картина, яка зображує міську пожежу 1719 р. На картині зображені будівлі Любліна 18 століття. Барокові сакральні скульптури, виставлені у вежі, споглядаються в піднесеному настрої завдяки григоріанським співам, що лунають на задньому плані. З верхньої тераси, на висоті 42 м, відкривається чудовий вид на Старе місто та інші райони Любліна. В кінці лівого нефа чудове зображення Плачучої Діви; у липні 1949 р. на обличчі Мадонни були помічені криваві сльози. В кінці правого проходу є акустична ризниця - слова, прошепчені в одному з кутів, чітко чути з протилежного боку. У минулому це скоріш за все служило місцем сповіді. Бронзовий хрестильний шрифт, що стояв тут, був перенесений з Люблінської парафіяльної церкви. Варто відвідати скарбницю собору, зліва від ризниці[30, с.338].

Замок. Найстаріша частина замку – це романська вежа з бійницею, яку найкраще видно з внутрішнього подвір'я, яке колись служило в'язницею для дворян, а під час нацистської окупації було в'язницею гестапо. В даний час тут розміщена постійна мартирологічна виставка, в тому числі документи та фотографії з розстрілу політв'язнів. Перший середньовічний замок збудував Казимир Великий. У 1824-1826 роках тут було споруджено неоготичну будівлю, призначену для в'язниці, яка існувала до 1954 року. Сьогодні в замку знаходиться музей з історичними колекціями про Люблінський край, нумізматичною, етнографічною, колекціями озброєння та декоративного мистецтва. Ви можете спостерігати тут, серед інших регіональні костюми любельщини[30, с.339].

Костьол та монастир бернардинців. На плацу Свободи, з правого боку, стоїть монументальний монастир бернардинців, оточений огорожею. У 1569 році тут був співаний Те Деум після укладення польсько-литовської унії.

Реконструкція готичної дерев'яної будівлі в кам'яну тринефну базиліку пов'язана з легендою про скриню з золотом, підкинута монахам, для цієї мети. Під час реконструкції після пожеж споруда набула рис Люблінського Відродження. Окрім красиво оформленого ліпного склепіння, заслуговують на увагу цінні барокові та рококові вівтарі та ренесансні надгробки з червоного мармуру, в т.ч. надгробний пам'ятник Войцеху Очко – лікаря і придворного медика Зигмунда III Вази та Стефана Баторія[30, с. 340].

Старе єврейське кладовище. На оточеному муром старовинному кладовищі серед численних кам'яних мацевотів стоїть найстаріша відома і збережена на первісному місці єврейська надгробна плита в Польщі[30, с.340].

Державний музей у Майданеку. Відвідування музею (за рекомендацією Міністерства національної освіти) дозволяється з 14 років. Музей створювався на території колишнього нацистського концтабору. У 1941-1944 роках тут загинуло понад 300 тисяч людей з 26 країн. Здалеку можна побачити пам'ятник Боротьби та Мучеництва у формі гранітного обеліска та Пантеон – мавзолей з попелом убитих в'язнів, створений за задумом В. Толкіна. Музейна експозиція розташована в колишній казармі. Поруч – тюремне поле та крематорій[30, с.341].

Любартув. Колишнє приватне місто роду Фірлеїв, центр аріанства 16 століття з гімназією. З XVII століття Любартув все частіше населявся єврейською громадою. Місто мальовниче і розташоване на високому березі Вепра; влітку тут часто відвідують пляж на річці. Костьол Капуцинів та монастир побудований у 1741 р. За проектом П. Фонтана. Бароковий храм простої форми та економного декору має не менш скромний інтер'єр: темні лавки, конфесіонали та амбола виділяються на тлі світлих стін. З правого боку розташовані барокові спіральні сходи. Над розташувались органи з цікаво стилізованими народними скульптурами. Заслуговують на увагу картини С. Чеховича 18 ст.: Мучеництво святого Лаврентія у головному вівтарі та Благовіщення збоку. У центрі міста переважає величезний двобаштовий блок храму, побудований у першій половині 16 століття за задумом П. Фонтана.

Передній фасад прикрашений порталом із чорного мармуру. Усередині, у бічному проході, знаходиться класичний мармуровий надгробний пам'ятник засновників: Павела та Барбари Сангушків[30, с.].

Палац Фірлеїв-Сангушків. Часто міняв як господарів, так і своє призначення. У 1693 році Тильман з Гамерену розширив колишню садибу родини Фірлей, тоді як у 1830-х рр. П. Фонтан надав палацу сучасний вигляд у стилі бароко. Від старого декору збереглися лише сходи та бальна зала. В даний час палац є резиденцією міської влади та управління цивільної реєстрації[30, с.342].

Козлівка. Місто, розташоване в лісистій місцевості, в ландшафтному парку Козловецьких. Незвичайною визначною пам'яткою є палацово-парковий комплекс XVIII століття, інтер'єри якого зберегли декор та автентичну обробку з рубежу 19–20 століть. Кілька років тому тут була створена незвичайна галерея польського живопису 1950-х рр. Палацово-парковий комплекс, побудований П. Фонтаною у середині XVIII століття у стилі пізнього бароко, а на зламі століть його розширив К. Замойський. Ворота в стилі необароко з чудовою кованою решіткою ведуть до монументальної садиби родини Замойських. У палаці є три декоративні кахельні печі, виготовлені на замовлення. Граф, щоб бути впевненим, що вони унікальні, наказав знищити матрицю, що використовується для виготовлення плиток у його присутності[30, с.342-342].

Влодава. Прикордонне з Україною це старовинне поселення біля річки Буг протягом століть було різних культур та релігій, і сьогодні тут є три храми. Конкретний характер, історія та зовнішній вигляд міста формували три нації: євреї, українці та поляки, а також їхня культура. Туристичні пам'ятки Влодави також насичені і природним характером довколишній озерний район Лемкна-Влодава налічує чимало чистих та приємних для зеленого туризму водоймищ, Влодава, належить до найбільш туристично розвинених (і найбільш відвідуваних) місць даного регіону[30, с. 344].

Православна церква Різдва Пресвятої Богородиці увінчана червоними куполами з листового металу. Збудована за типом руської церкви візантійсько-

руського характеру в 1840-1842 рр. Від заснування А. Замойського. Храм досі обслуговує понад 50 родин парафії східного обряду. Просторий інтер'єр містить неповний іконостас із серією картин із життя Марії та Христа стоїть між нефом та вівтарним майданчиком[30, с. 345].

Костьол та монастир Паулінів. Даний сакральний комплекс – це найцінніша пам'ятка міста. Костьол св. Людвіка названий на честь покровителя тазасновника Людвіка Поцейя, який у 1698 р. заснував тут монастир для монахів паулінів, які походили з Ясної Гури. Будівництво зайняло 40 років. Дві вражаючі вежі облягають масивний бароковий храм; один з них виконує функцію міської годинникової вежі. В інтер'єрі на тлі пастельних стін добре видно форми темних амболи, лавок, конфесіоналів[30, с. 345].

Музей колишнього нацистського табору в Собіборі. Музей існує з 1993 року в районі колишнього концентраційного табору, який знаходився біля залізничного вокзалу, звідки в'язнів направляли безпосередньо до комор. У 1942-1943 роках тут загинуло близько 250 тисяч. людей, переважно єврейського походження. Ліквідація табору була спричинена масовою втечею полонених 14 жовтня 1943 р. Ці події вшановуються пам'ятником, встановленим у 1965 р. у формі приміщень для крематорію та табличок, що описую трагедію воєнних часів на 4 мовах[30, с. 346].

Дорогочин. Зберіг у собі чимало пам'яток, хоч частина міста званою Руською стороною не зберіглася. Його назва походить від руського імені Дрогіт. Дорогочин отримав права міста в 1498 році від князя Олександра Ягеллончика. Цікавим фактом є те, що в 1253 році місто було коронацією Даниїла Романовича. Варто знати, що в 1520 - 1795 роках Дорогочин був столицею Підляського воєводства. Як місто на торгових шляхах, воно відіграло велику роль у зовнішній торгівлі. Період, коли Дорогочин був столицею провінції, є одним з найбільш процвітаючим для міста. Вісімнадцяте століття принесло місту популярності насамперед завдяки розвитку освіти. Єзуїтський колегіум та францисканські школи були великими освітніми

центрами, що сприяли розвитку освіти на східних землях. Падіння міста почалося в 19 столітті, коли нові торгові шляхи сприяли перетворенню міста на провінційне містечко. Сьогодні Дорогочин – це місто, яке охоче відвідують туристи через свої прекрасні пам'ятки та чарівне географічне положення. Серед основних пам'яток варто виділити наступні. Замокова гора – городище раннього середньовіччя, точка огляду на мальовничу долину річки Буг. Пам'ятник на Замковій горі поставлений в пам'ять про відновлення незалежності, і заснований в честь 10-річчя здобуття незалежності Польщі[41, с. 234].

Костьол Пресвятої Трійці (1696-1709) та монастир єзуїтів (нині резиденція Вищої семінарії) – у підвалі храму знаходяться останки людей, заслужених для Костьолу та Польщі: єпископи, намісники провінції Підляшшя та інші видатні особистості[41, с. 235].

Холм. Історично головне місто Холмщини. Колишнє столичне місто короля Данила, деякий час столиця удільних князів Галицько-Волинського князівства, до 1770-х років головне місто Холмської землі Руського воєводства Першої Речі Посполитої. Центральне місце сучасного Хелму – це пологий пагорб, відомий як Холм, а в минулому Соборний пагорб або Старостинська гора. В царські часи вживався також термін гора Соборова. Головна будівля – це величний пізньо-барокова балиліка Народження Пресвятої Богородиці, яка датується ще XIII століттям, коли князь Даниїл Романович заснував церкву Божої Матері, яка служила тоді православним та уніатським єпископам. Нинішня будівля була побудована в 1735-1756 рр. За проектом Фонтана. Засновником храму був уніатський єпископ Холму Філіп Володкович, а будівельними роботами керував Томаш Резлер. Після того, як унія була ліквідована царською владою у 1875 р., собору був наданий візантійсько-руський характер та був перетворений на православний собор. У 1919 році церква була передана католикам і спочатку єзуїти задбали нею. Храм є надзвичайно цінною архітектурною пам'яткою[41, с. 256].

На захід від Холмської Гірки розташоване старе місто, що сягає часів князя Данила Романовича, коли було створено містечко, оточене насипами. На його основі засноване було місто в 1392 році. Особливо цінним історичним комплексом у місті Хелм є поп'ярський комплекс, розташований у центрі міста. Головна будівля – це пізньо барокова костюл Поп'ярський святих Апостолів. Перший дерев'яний храм у цьому місці був заснований у XV столітті королем Владіславом Ягелло, як пам'ять перемоги під Грюнвальдом, у якому значну частку мали лицарі Холмського краю. Будівля також взяла на себе функцію головного храму римо-католицьких єпископів Холму в римо-католицькій парафії[41, с. 257].

Традиції Холмського православ'я по нині плекаються православною церквою св. Івана. Початки храму сягають середини XIX століття, коли було прийнято рішення про будівництво православної церкви, головним чином керуючись потребами російських військ, що тимчасово перебувають у місті. 25 липня 1845 року був призначений Церковно-будівельний комітет. Ян Ласота став керівником будівництва. 9 червня 1846 року було урочисто закладено наріжний камінь. У проведенні основної роботи брав участь майстер мулярів Вінсенті Ланкуцький із Сєняви. Кароль Кубік з Лежайська відповідав за столярні та різьбярські роботи. Роботи з листового металу були доручені Гершеку Вайсблаху та Гершеку Блахману з Хелму. Фрідерик Блікк, варшавський художнику, мав справу з іконостасом, який помер під час роботи в 1849 році. Його дружина закінчувала розписи за нього[41, с. 258-259].

2.3. Популярні туристичні напрямки в контексті відвідування польськими туристами України

Безперечним лідером щодо кількості прийому саме польських туристів є місто Львів. У першу чергу це пов'язано з минулим міста, і дана тема до сих пір є предметом суперечок та дискусій щодо приналежності Львова як міста українського. Традиційно вважається, що Львів був заснований близько 1250 року князем Данилом I Галицьким, який походив з династії Рюриковичів, який назвав місто Львовом на честь сина Лева. Ця версія була представлена у XVII столітті мерами Львова: Яном Альпеком та Бартомієм Зиморовичем, і цю думку підкріпив у 1894 р. Фридерик Пап'є в монографії: «Історія міста Львова у малюнку». Раніше тут було поселення у вигляді містечка з характерним елементом планування – витягнутою ринковою площею. Основною причиною побудови міста Данила була спроба відбудови князівства після вторгнення монголів у 1240 р.. Перша згадка про Львів походить із Галицько-Волинського літопису 1256 р., Місто згадується у зв'язку з пожежею Холма – столицею Галицько-Володимирської Русі. У 1272 році Лев I Галицький переніс свою столицю Галицько-Володимирської Русі з Холму до Львова[49, с. 132].

У 1340 році, після смерті Юрія II, місто, згідно з підписаним двома роками раніше договором про правонаступництво, перейшло під корону Польську. У 1340–1349 рр. його фактично перейняв Казимир Великий. У 1350 році литовський князь Любарт знищив Львів. 17 квітня 1356 року Казимир III Великий надав місту Магдебурзьке право. У документі він чітко зазначив (що підтверджує його толерантну політику), що всі жителі: поляки, русини, вірмени, євреї та татари мають право зберігати власні права, релігію та звичаї. З 1360 року місто стало столицею Вірменської єпархії та Вірменської Апостольської Церкви, першим єпископом якого був Григорій Великий. Людовик I Угорський приєднав Червону Русь разом із Львовом до Угорщини в 1370 році. Управління губернатора там здійснювалося від імені короля князем Владиславом Ополчиком. Після його звільнення з 1379 року тут правили

угорські старости. У 1387 р. Їх усунула королева Ядвіга, яка оголосила акт про приєднання Галицько-Володимирської Русі до Корони. У 1412 р. чи 1414 р. місто стало столицею Львівської архієпархії та резиденцією латинського митрополита, Галицька митрополія перемістилася до Львова. Першим архієпископом львівським був Ян Жешовський, до 1414 року Галицький митрополит. Гжегож із Санок та Ян Длугош були одними з перших архієпископів львівських митрополитів. Як і Краків, Гданськ чи Торунь, Львів був королівським містом і мав велике оборонно-економічне значення для Речі Посполитої. У XVII столітті Львів, який мав 30 000 жителів, був після Гданська другим за величиною та заможним містом у Речі Посполитій[49, с. 133-135].

Дозволи та устава надані у 1444 р. та сприятливе розташування на Балтійському та Чорноморському торгових шляхах, спричинили збільшення багатства міщан та розквіт міста, особливо після пожежі 1527 р., Що було відображено, серед іншого у чудових оборонних, сакральних та світських спорудах, побудованих ще з середньовіччя та в розвитку науки, культури та мистецтва[49, с. 135].

Місто було заселено представниками різних націй та релігій: поляками, євреями, русинами, вірменами, італійцями, угорцями, німцями, татарами та іншими, які через сильний вплив польської культури зазвичай полонізувались у другому поколінні, зберігаючи свою звичаї та релігію. Львів був єдиним у світі містом з трьома (з часом католицькими) митрополіями різних обрядів: з 1361 р. Вірменський (переведений з Луцька), а після 1630 р. – вірменсько-католицький, з 1412 р. Латинський (переведений з Галича) та з 1807 р. Греко-католицький. Крім того, у 1539–1700 рр. у Львові було православне єпископство[49, с. 136].

За часів Галицької автономії Львів також став центром українського національного відродження, а столиця Галичини – центром наукової, політичної, культурної, соціальної та економічної діяльності українців, які проживають у Східній Галичині. У Львівському університеті були збори з українською мовою навчання. У Львові був штаб Наукового товариства

Шевченка, суспільно-просвітницького товариства «Просвіта», «Центробанк» – був головною фінансовою установою українського кооперативу в Галичині, «Народний дім», скаутська організація «Пласт», українські політичні партії (Українська радикальна партія, Українська національно-демократична партія, Українська соціал-демократична партія), а також безпосередньо перед Першою світовою війною воєнізовані організації як Український Січовий Союз та Асоціація українських січових стрільців[49, с. 138].

Тип не менш, зважаючи на досить довгий розвиток міста як частини Речі Посполитої, це суттєво відбилося на історії, культурі та архітектурі міста. І хоч польський Львів після II Світової війни було перенесено до Вроцлава, тут все ж залишилась велика кількість пам'яток, що пов'язані з польською історією. Найбільш відвідуваними місцями у Львові польськими туристами є у першу чергу Старе місто з Ринковою площею та Ратушою, королівська камениця, яка була репрезентаційною резиденцією Яна III Собецького, чорна камениця, аптека-музей, палац Потоцьких, Костьол Домініканів, каплиця Боїмів, Латинський собор, будинок Галицької ошадної каси, Оперний театр, Личаківське кладовище та Замкова гора[36, с. 145-146].

Іншою популярною дестинацією серед польських туристів є так звана Золота Підкова Львівщини – це туристичний маршрут, який складається із найвідоміших замків області. Сюди входять: Олеський, Підгорецький, Золочівський замки. Також іноді включають Свірзьку фортецю. Усі об'єкти, які належать до маршруту, розташовані на невеликій відстані один від одного. Якщо подивитися на карту, то маршрут нагадує підкову, звідси і назва. Ідея «Золотої підкови» належить відомому українському мистецтвознавцю Борису Возницькому, який прагне популяризації архітектурної спадщини Львівщини[17, с. 34].

Олеський замок. Розпочинає туристичний маршрут «Золотої підкови Львівщини» велична фортеця у селі Олесько. Замок часів литовського князя Любарта, а це XIV століття. Тут народилися славетні королі Польщі – Ян III Собеський та Михайло Корибут-Вишневецький. На жаль, фортеця не

витримала нищівного землетрусу 1838 року і довгий час перебувала в руїнах. Зараз у відреставрованих залах замку розміщена філія Львівського національного музею[17, с. 37].

Підгорецький замок. Одне з найкращих в Європі поєднань ренесансного палацу і бастионних укріплень можна побачити саме у селі Підгірці. Над красою і грандіозністю палацу трудився італійський архітектор Андреа дель Аква у XVII столітті. Нині палацовий у дуже поганому стані і потребує великих капіталовкладень для тотальної реконструкції, в інакшому випадку пам'ятка просто перестане існувати[17, с. 38].

Золочівський замок. Він упродовж свого існування відігравав роль і фортеці, і палацу, і королівської резиденції, і панської садиби, і навчального закладу, ба навіть тюрми. Король Ян III Собеський звів на території фортеці Китайський палац для своєї коханої дружини Марисеньки. Сьогодні тут розташований музей-заповідник та відділення Львівської картинної галереї[17, с. 39-40].

Свірзький замок Мальовничий замок XVI століття розташований у селі Свірж. Ця фортеця чимало пережила – навалу татар, облогу турків, а також напад козацьких загонів і навіть пожежу. І все ж Свірзький замок, попри негаразди, зберігся до наших днів[17, с. 41].

Жовква. Місто розташоване у Східному Розточі, на річці Свині, приблизно за 35 км від польського кордону. Колись приватне дворянське місто, засноване в 1596 році, було розташоване в XVI столітті в Руському воєводстві коронним польовим гетьманом Станіславом Жовкевським, з гербу Любича. Місто та замок спроектував Павель Щасливий, який був одним із представників італійської школи архітектури. Жовкевський хотів, щоб його місто було схожим на ренесансний Замость (який був також приватним містом). Жовква отримала міські права 22 лютого 1603 р. завдяки привілею короля Сигізмунда III Вази. З самого початку засновник міста особисто керував будівництвом найважливіших будівель – замку, костьолу, церкви, а за його відсутності це робила його дружина Регіна[49, с. 79].

Місто було засноване за планом нерівного п'ятикутника із замком та ринковою площею та сусідньою колегіальною церквою. Жовква, оточена стінами з чотирма воротами (одна з брам – Звіринецька та частина стін збереглися до наших днів). Місто добудувала дружина засновника Регіна, яка після трагічної смерті Станіслава в битві при Цекорі в 1620 році стала разом із сином Яном власницею Жовкви. Згодом місто перейняла дочка Зофія Даниловичова, за нею дочка Зофія Теофіла, заміжня за Якубом Собеським, каштеляном Кракова, сином якого згодом був король Ян III[49, с. 81-82].

Не менш важливим для польських туристів є містечко Кременець. У першу чергу через те, що Кременець – батьківщина великого польського поета Юліуша Словацького. Тут минуло його дитинство і згодом впродовж життя місто часто відгукувалось у його поезії. У Кременці на вулиці Словацького, 26, зберігся будинок, де пройшли дитячі роки Юліуша. Тепер у ньому – бібліотека, яка носить ім'я поета. Визначними місцями є також кременецька гора з руїнами замку а також величезний комплекс колегіуму чину єзуїтів. Саме тут 1803–1805 рр. поляк Тадеуш Чацький разом з уславленим діячем Речі Посполитої Гуго Коллонтаєм на базі колегіуму заснували Вищу Волинську гімназію (з 1819 року ліцей) на зразок університету, оскільки у ті часи місто було одним з найбільших міст Волині. Нині це прафія Української православної церкви. Тут також є палац Кароліни Дзембовської збудований у стилі класицизму в першій половині 18 століття архітектором Ю. Гофманом. Навколо нього в 1809 році англійським садівником Діонісієм Міклером розбито чудовий парк[11, с. 162].

Популярним туристичним напрямком є також і місто Луцьк. Найважливішою пам'яткою міста, яка збирає чимало туристів є Замок Любарта, 13-14 століття. Також важливими пам'ятками є православна церква Покрови Пресвятої Богородиці, один із найдавніших храмів Волині, заснований у 13-15 ст. Великим князем Вітольдом. У минулому храм відігравав роль уніатської соборної церкви; церква Святого Хреста при монастирі О.О. Бернардин, нині собор Святої Трійці, 1752–1755. Весь колектив був розроблений архітектором єзуїтів Павелом Гіжицьким. Після розпуску церква

була перебудована в 1877–1879 роках під православний собор. Нині це соборний храм Української православної церкви Київського патріархату, заснований у 1990 році; Бернардинський монастир 1752-1755 рр. та Домініканський монастир[12, с. 76].

Також популярними DESTИНАЦІЄМИ поляків є низка міст на півдні від Львова – це Дрогобич, Трускавець, Стрий та Моршин, деякі з яких мають не стільки культурно-історичне значення, скільки лікувально-оздоровче.

Дрогобич свого часу був містом з бурхливим розвитком через значні поклади солі та інших корисних копалин. Створення міста пов'язане з його розташуванням на так званому соляному маршруті та видобутку солі в околицях. Перші згадки про твердиню походять з часів Київської Русі. Після приєднання Казимира Великої Червоної Русі до Польського Королівства місто пережило перший період динамічного розвитку. Соляні шахти стали королівською власністю і були передані в оренду прибульцям з усієї Європи, в тому числі з Італії. Казимир Великий сприяв створенню римо-католицької парафії в Дрогобичі, а в 1340 році він подарував місту герб із зображенням 9 сольових наконечників (традиційна міра солі). Згодом після включення до Австро-угорської Імперії не надто сильно позначився на своєму розвитку. Лише після того як під кінець 19ст неподалік міста знайшли значні поклади нафти, Дрогобич почав свою найактивнішу розбудову. Тут знаходиться чимало пам'яток пов'язаних з історією тутешнього колишнього польського населення: костьол Успіння Пресвятої Богородиці, Святого Хреста та св. Варфоломія з XIV ст з прекрасною ренесансною надгробною плитою Катажини Рамултови з 1572 року, фресками XVIII століття та дзвіниця 1551 р. оборонного характеру, а сам костьол оточують так само мури обронного характеру; колишній костьол кармелітів Святого Міхала, нині греко-католицька церква Святої Трійці з 1690 року; костьол святих апостолів Петра і Павла, з 1828 року; ратуша на ринковій площі. У Дрогобичі також прекрасно збереглися дві синагоги, що також показують історію міста з єврейської сторони[41, с. 56].

Трускавець також тісно пов'язаний з польською історіографією, і нині це також великий оздоровчий комплекс, що користується великою популярністю не тільки серед українців. У часи Другої Речі Посполитої Трускавець був наймолодшим і дуже модним оздоровчим комплексом у Польщі. У міжвоєнний період у Трускавці було побудовано близько 286 вілл, готелів та пансіонатів. За цей час Трускавець тричі отримував золоту медаль як найкращий оздоровчий центр у Польщі. У Трускавці також добували мінеральну воду Нафтуся. Тут відпочивали серед інших Станіслав Войцеховський, Юзеф Пілсудський (який лікував тут гастрит), приймав прем'єр-міністра Австрії з дружиною, президента Естонії та президента Туреччини. Іншими відомими пацієнтами були: Леон Павел Сапега, Філіп Залеський, Вінсенті Вітос, Ігнацій Дашинський, Євгеніш Бодо, Адольф Дімша, Юліан Тувім, Станіслав Віткевич, Бруно Шульц, Зофія Налковська, Станіслава Валасієвічна, Галина Конопаська. Гостям проаюжили також спектаклі театри Багатела з Кракова, Риги та Львова. З 1911 року власником курорту був Раймунд Ярош. У 1928 р. увесь центр було придбано акціонерним товариством на чолі з тим же Раймундом Ярошем (засновником першої страхової компанії в нафтовій галузі, згодом президентом Дрогобича та президентом Асоціації польських курортів)[41, с. 82].

Так само активний туристичним центром для поляків є і містечко Моршин, що розташовується зовсім неподалік. У 1924 році Моршин був визнаний лікувальним центром, що має характер комунального користування і перед усім є курортним містом. Тут є численні санаторії, в тому числі санаторій здоров'я матері та дитини. У містечку є два озера (одне лісове, яке було створене природним шляхом, інше створене штучно). Моршин у першу чергу відомим своїми родовищами мінеральних вод, вода що в ньому добувається була популярною ще за часів II Речі Посполитої[11, с. 223; 41, с. 83].

Стрий до сьогодні зберіг у собі велику кількість пам'яток польської культури та католицької релігії. Зокрема це: католицький храм Різдва Пресвятої Богородиці з 1891 року в неоготичному стилі за задумом Юліана Захарієвича з красивою каплицею XVII століття, що примикає до костьолу; церква Марії

Магдалини (в даний час греко-католицька церква); францисканський монастир з XVII століття; будівля польської асоціації "Сокол"; костьол Серафимів Святого Юзефа з 1910–1912 рр. (Колишній «залізничний» костьол – нині церква архангела Михайла); велика синагога з 1817 року; будинок доктора Д. Солтисіка з елементами стилю модерн, раннього XX століття; колишній готель «Імперіал» на залізничному вокзалі, початку XX століття; польське кладовище з кількома сотнями польських надгробків, в т.ч. Міхала Пузини – ректора Львівського університету і також кладовище польських солдатів, загиблих у польсько-більшовицькій війні[11, с. 243].

Івано-Франківськ не відстає від сусідніх міст і також користується попитом у польських туристів, головним чином це відправна точка до гір, але також культурно-історичний центр. Він був заснований в 1662 році на місці села Заблото, в районі, включеному в XIV столітті до Королівства Польського. У місті мешкала велика чисельність вірмен, а з XVII століття – євреїв. Наприкінці XVII століття це був значний центр ремесленництва та торгівлі. У 1772 р. Він опинився під австрійською владою, а в 1801 р. його було викуплено австрійським урядом у сім'ї Потоцьких. З травня 1919 р. був межах Польщі, столиці провінції Станіславів. З вересня 1939 по червень 1941 року місто було під радянською окупацією; тоді населення депортувалося вглиб СРСР. У 1941–1944 роках її окупували німці, які в липні та жовтні 1941 року проводили масові страти місцевих євреїв. З грудня 1941 року по лютий 1943 року в місті було гетто, а полонених везли концентраційного табору Беловець. У 1945–1991 рр. у складі УРСР, а потім вже у незалежній Україні[11, с. 255].

Івано-Франківськ – це культурний, історичний та освітній центр, а також місто з непоганою транспортною розв'язкою, за допомогою якої можна швидко дістатись багатьох інших міст регіону та гірського масиву. Тут є аеропорт, три університети, музеї та численні пам'ятки (включаючи палац Потоцьких, ратуша, греко-католицький собор (колишній єзуїтський костьол), колишня вірменська церква, синагога).

Якщо говорити за природні пам'ятки, то тут є дві основні дестинації куди польські туристи можуть подорожувати для еко- та зеленого туризму. Це Шацькі озера та регіони Прикарпаття та Карпат, головним чином – Буковель.

Карпатські гори займають всього третину площі Прикарпаття, але саме гірські краєвиди стали візиткою цього краю. Ворохта, Верховина та Яремча завжди були популярним туристичним напрямком. Буковель – це курорт розташований приблизно за 250 км від польського кордону, за 30 км від міста Яремче та за 100 км на південний захід від Івано-Франківська. Тут добре розвинене готелярство. У містечку є сім готелів різних стандартів і місткістю близько 1500 ліжок, і ще така сама кількість навколо курорту. З 2008 року Буковель почав розвиватися як лікувальний та бальнеологічний центр для людей з проблемами опорно-рухового апарату, травлення та сечовивідних шляхів. У курорті є джерело мінеральної води, цілющі властивості якої були знайдені в Одеському інституті бальнеології. Курорт відомий своєю ванною з мінеральною водою та трав'яним відваром. Це також популярне місце для зимового відпочинку, тут є чимало гірськолижних трас різної складності. Відпочинковий комплекс "Буковель" також балотується до участі в Зимових Олімпійських іграх 2022 р. Україна подала заявку на Зимові Олімпійські ігри 2022 року, і Буковель вважається провідним кандидатом на головну спортивну арену[13, с. 109].

Шацькі Озера – група з понад 30 озер, розташована в північно-західній частині Волинської області в Україні, поблизу міста Шацьк. Ці озера лежать на березі річки Прип'ять та Бугу, серед великих лісових масивів та на вододілі двох морів: Балтійського та Чорного. На початку ХХ століття було прокопано канал, що сполучає озеро Світязь з Прип'яттю, одночасно з'єднуючи водозбори обох морів. У міжвоєнний період місцевість, де знаходяться озера, входила до складу Польщі та знаходилась у Любомильському повіті, що належав до Волинського воєводства. Наразі Шацькі озера розташоване лише в декількох кілометрах від польського кордону (8 км від Влодави), що є дуже зручним та

вигідним фактором у плані вибору цього місця для зеленого відпочинку[10, с. 45].

Навколо озер є багато санаторіїв та баз відпочинку. У 1983 році був створений Шацький ландшафтний парк. В даний час після розширення територія охоронюваного ландшафтного парку територія стала Національним парком «Шацькі Озера» , що займає площу 48 977 га. В українських топонімічних словниках прикметник "шацький" поєднується зі словом "ошатний", що означає "красивий"[10, с.47].

Таким чином можна зазначити, що у прикордонних та транскордонних межах по стороні українській знаходиться чимало туристичних дестинацій, що мають велику популярність серед польських туристів. З точністю можна заявити що левову частку усіх приїздів поляків має місто Львів. Це пов'язано з тим, що це місто має тісний історичний зв'язок з Польщею, як найкраще зберегло численні пам'ятки архітектури за що старе місто було включене у список ЮНЕСКО, це також одне з найбільших міст України, і знаходиться зовсім близько кордону. Також поляки досить часто обирають природні зони для туризму та відпочинку, це пов'язано у першу чергу з відносно недорогими послугами а також зручній висоті гір, не такі круті регіон Татр, але і не такі пологі як польські Бещади, дозволяють з цікавістю провести час і насолодитися малолюдними місцями природних зон.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

3.1. Ключові проблеми розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва в галузі туризму

Проблематику розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва у галузі туризму можна окреслити у декількох основних рисах. Перш за все це закритість кордону – польсько-український кордон це не просто кордон між двома державами, а ще й кордон величезного Європейського Союзу, який регулює потоки як туристичного та і будь-якого іншого характеру не тільки до Польщі але і до інших країн зони Союзу[18, с.62].

По-друге, різний рівень розвитку двох держав. Польща нині займає одне з провідних місць у потужності економіки, а також кількості міжнародних інвестицій та вкладень, що дозволяє навіть таким віддаленим від Західної Європи як Підкарпатське та Любельське воєводствам відчувати значну підтримку від Союзу та мати сталий та якісний розвиток економіки та інфраструктури. Тим більше, беручи під увагу, що після вступу в ЄС ці два воєводства стали важливою транзитно-транспортною точкою на європейських та євро-азійських торгових шляхах, що серйозно позначилось на їхньому позитивному розвитку у цілому. Україна в деяких галузях суттєво відстає, і з часом цей розрив матиме тенденцію посилюватись, оскільки Польща будучи членом ЄС має суттєву перевагу маючи у своєму розпорядженні бюджет Союзу[18, с 61].

Слід також взяти під увагу населення транскордонних регіонів. Підкарпатське та Любельське воєводства мають майже однакову кількість населення: 2 127 462 млн осіб та 2 126 317 млн осіб відповідно[62]. У Львівській та Волинській областях проживає 2 534 174 млн осіб та 1 057 214 млн осіб відповідно – це може свідчити про нерівномірність розпорощення населення, а також явну ознаку того, що Львів є не тільки основним містом

своєї області, але і усього Західно-українського регіону, що також має і негативне значення для інших регіонів, оскільки звідти йде значний відплив населення, що також свідчить про недостатній рівномірний розвиток економіки та інфраструктури, більшість міст Західної України значно поступаються Львову[5]. У сумарному співставленні польські прикордонні воєводства мають більшу кількість населення ніж в Україні і має перевагу у 15,6% від загального числа населення обох. До того ж варто зазначити, що Підкарпатське воєводство це одне з п'яти воєводств на території Польщі, які показує постійний динамічний приріст населення. Чого не можна зазначити щодо областей України, де наприклад у сусідній до Підкарпаття, Львівській області населення за останні два десятиріччя має тенденцію до спаду і з початку 2000-их зменшилось на у середньому 10%. Це також пояснюється значним відтоком значної кількості населення України до Польщі у пошуках кращої роботи з вищими зарплатнями, кращої освіти та життя загалом. В останні роки трудова еміграція суттєво посилилась. За даними видань ЗМІ з посиланням на дані Міжнародної організації міграції в Україні, ці показники мають характер динамічного збільшення. В основному окрім гідної оплати праці люди також звертають на її умови а також законність працевлаштування, тим більше що у ЄС до цього ставляться серйозно. Тим не менш за даними Міграційної організації близько 17% українців, що працюють за кордоном працевлаштовані неофіційно, або ж їхні права порушуються (див. Інфографіка 3.1.). Здебільшого українці працевлаштовані на низько кваліфікованих видах роботи, як наприклад, сфери хатньої і домогосподарчої роботи, а також будівництва, сезонна робота на фермах та інше. У середньому у міграційних процесах беруть участь близько 7млн осіб з України, більшість з них припадає на Польщу. Більше 3 млн українців працювали на постійній основі у 2018 році. Ряд джерел також посилаючись на Національний Банк України опублікували дані що за 2018 та 2019 роки українці з-за кордону перерахували до України 11млрд доларів США у 2018 та 12млрд доларів США у 2019 році відповідно. За останні роки ця сума перевищує 10% від ВВП України [26,27.28].

Інфографіка 3.1.

Джерело: [28].

Важливим фактором у розвитку туризму є також зайнятість населення а також рівень доходів. Паритет купівельної спроможності у Польщі на душу населення за оцінкою 2020 року дорівнює 31 430 доларів США, тоді як в Україні цей показник 10 310 доларів США, що по-суті втричі менше. Це свідчить про те, що для середньостатистичного українця набагато важче виділити суму для туристичної поїздки закордон, зважаючи на співвідношення курсу злотого до гривні, а також співвідношення цих валют до долару США. Також важливим фактором є те, що ринок праці в Україні є у своїй більшості тіньовим, що означає, що дуже часто умови праці дуже часто порушуються, а графік та контроль праці більшості українців не є нормалізованим та контрольованим. Тоді як у сусідній Польщі нелегальне працевлаштування та порушення прав працівника знаходиться під суворим контролем і так само суворо карається у разі будь-яких виявлених відхилень від норм чи їх пряме порушення. Офіційне працевлаштування це не тільки гарантія чіткої заробітної плати, робочих годин, вихідних та оплачуємої відпустки, це також податки та доходи до загального та місцевих бюджетів, що дозволяють як на

загальнонаціональному так і на місцевому рівні виділяти необхідні видатки, у тому числі на підтримання та модернізацію інфраструктури та туристичних дестинацій [59].

Існуюче сусідство з Україною також не стало очікуваним і різким імпульсом для розвитку Польщі, а також в особливості для її східної частини. Польсько-українське прикордоння є периферійним, важкодоступним, і знову ж таки характеризується різкою різницею і рівні ВВП на душу населення, має дренажний характер. Існує тут також велика диспропорція в рівні розвитку польської та української частин прикордонної території, і ця диспропорція вже активно зростає на користь Польщі через її членство в ЄС. Це має потягнути за собою відкриття в повному обсязі державного кордону, що створить умови для поліпшення комунікації в галузі туризму. Але у той же самий момент повне відкриття державного кордону може означати появу також і негативних наслідків. Бачення ЄС функціонування та підходу до зовнішнього східного кордон Європейського Союзу як дуже важливого фактору соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів повинні враховувати ряд інших загальних припущень щодо такої можливості[40, с. 78].

Слід вважати, що за відсутності передбачуваного та швидкого майбутнього розвитку перспектив транскордонного регіону Європейського Союзу та України, зовнішній кордон на сході ЄС в перспективі може бути повністю відкрити лиш у 2025 році. З точки зору інтересів польських прикордонних регіонів, а також Польщі та ЄС, необхідно розробити механізми ефективного управління кордонами, але усе це до нині залишається у стані розробки, що здебільшого гальмується не надто ефективною політикою зближення з боку України. Цей кордон є серйозним бар'єром на шляху розвитку добросусідських відносин, оскільки основне зосередження тут іде на питаннях безпеки. Очевидно що вплив кордону виходить далеко за рамки цієї сфери і має величезне соціальне та економічне значення як на національному рівні, так і на регіональному. На даний момент немає чіткої та повністю розробленої системи

полегшеного та вільного проходження кордону між двома державами, що могло б суттєво пожвавити туристичні потоки[40, с.81].

Політика формування транскордонного співробітництва України та Польщі гальмується також через надмірний навіть до сьогодні вплив сусідньої Росії, не тільки у політично-економічному плані, але і у плані культурного розвитку та менталітету. Більшість українського населення і надалі більше орієнтована на російські інформаційні та розважальні продукти у різних формах прояву ніж на суто український, або західноєвропейський інформаційно-культурний продукт. Це пояснюється у першу чергу знанням мови, а також освітою. Більшість дорослих українців закінчували вищі навчальні заклади ще будучи у складі СРСР, де основою були ресурси у першу чергу російського бачення та російської мови. Не надто велика кількість українців може вільно розмовляти тою ж польською чи англійською мовою, до того ж донедавна лише мала частина українців могли потрапити закордон чи навчатись у європейських вищих навчальних закладах безпосередньо або за програмами обміну та грантів. Усе це формує інформаційно-культурний простір в Україні і значно впливає на іноземних туристів, які її відвідують[44, с. 88].

Якщо підсумувати загальну інформацію, то можна сказати що аналіз проблематики функціонування східних прикордонних регіонів свідчить про існуючі суттєві бар'єри у співробітництві і це перш за все:

- соціологічні: надмірні очікування щодо користі для туризму(що не спирається на адекватні види діяльності, їх безпосередній рівень та точні дослідження), яка повинна бути досягнута через прикордонне співробітництво; надмірна політизація транскордонного співробітництва, невстановлені та несформовані спільні потреби сторін, які будуть задовольняти як Польщу так і Україну.
- юридичні та організаційні: неточні та "текучі" повноваження органів регіонального самоврядування в галузі співпраця з іноземними партнерами; несумісні (розбіжні) правові положення та повноваження

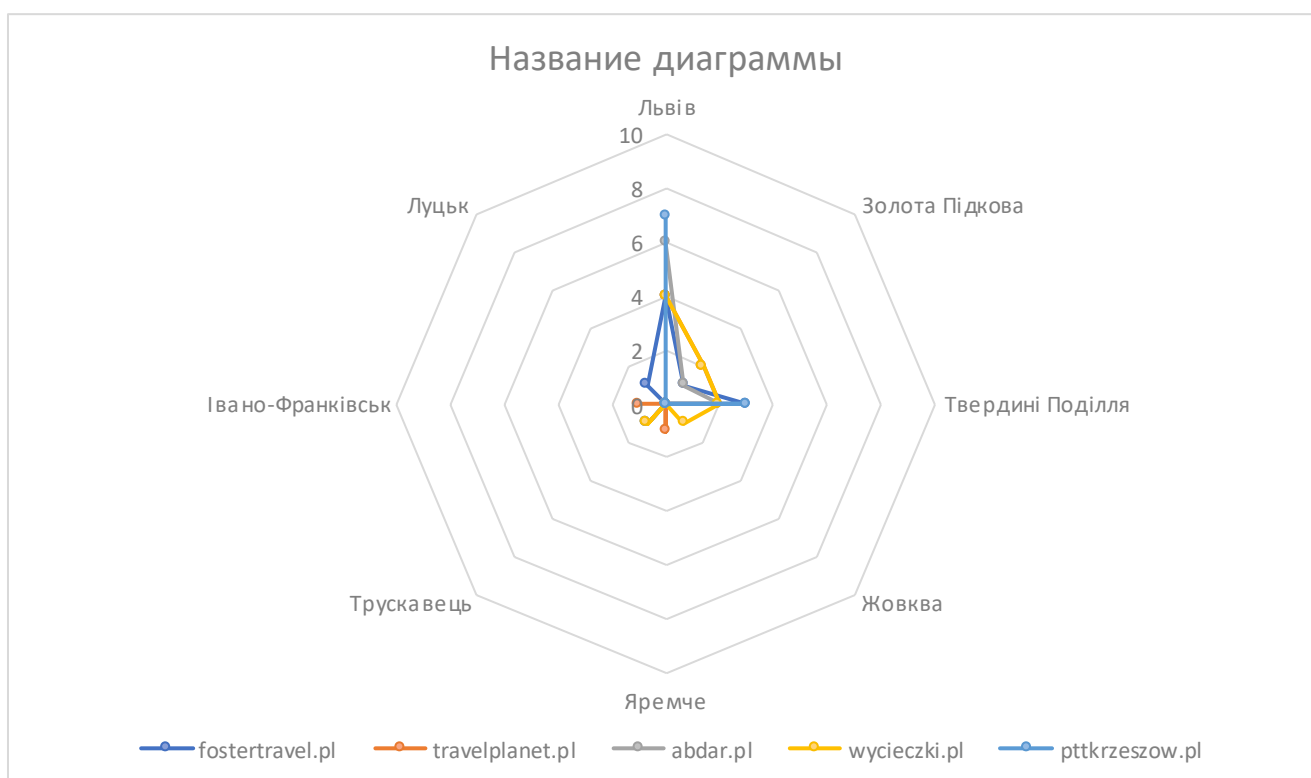
органів місцевого самоврядування та місцевих адміністрацій обох сторін кордону у сфері транскордонного співробітництва та його бюджетування; візовий режим проходження кордону відсутність достатніх навичок та досвіду у пошуку доступу та набутті європейської допомоги у структурних фондах, що можуть бути спрямовані на розвиток транскордонного співробітництва та розбудову туристичного потенціалу, інфраструктури, її низький рівень в Україні, тощо; розбіжності у загальнодержавних стандартах а також законах через те, що Україна на даний момент не є членом ЄС і тільки наближає свої законодавчі аспекти до стандартів та положень Союзу; політична нестабільність.

- економічний: асиметрія економічних потенціалів, рівень організації, інновацій та конкурентоспроможності економіки у польсько-українському транскордонному регіоні, а також великий відтік потенційних кадрів для галузі туристики та сфери обслуговування за кордон; низька конкурентоспроможність туристичних послуг[40, с.90].

3.2. Рекомендації та програма розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва в галузі туризму

Проаналізувавши найпопулярніші польські сайти для бронювання турів, можна чітко сказати що найпопулярнішим напрямком в Україні є Львів, ладі ідуть замки Подільщини (Кременець, Кам'янець, Хотин, і т.д.), Золота Підкова, Жовква, Трускавець, Яремче та Івано-Франківськ. У середньому на 10 турів від 4 до 7 з них припадають на Львів. Більш детально можна ознайомитись на інфографіці 3.2.

Інфографіка 3.2

Джерело: опрацювання власне на основі даних – [63, 64, 65, 66, 67].

З цього можна дійти висновку, що Україні варто більше звертати увагу на розвиток менших міст, їхню інфраструктуру та туристичну привабливість, частіше рекламувати їх як туристичний продукт. Варто зазначити, що аспекти зеленого туризму тут представленими не були, що може свідчити про їхнє дуже слабе представлення на туристичному ринку та слабкий розвиток у плані інфраструктури та доступності.

В останні роки Україна стала активним учасником процесів євроінтеграції, а це, в свою чергу, наявність спільних кордонів з країнами, які вже є членами Європейського Союзу. Туризм є важливим фактором цих процесів. Вплив туризму у світі важко ігнорувати, адже ця сфера робить великий внесок у зміцнення контактів та налагодження добрих відносин, сприяє взаєморозумінню, є як чинником зміцнення авторитету регіону на національній та міжнародній арені, створює ідентичність та імідж, формує національну гордість, покращує особистість та суспільство, стимулює розвиток торгівлі, гуманітарних сфер, транскордонного співробітництва, відродження культурної спадщини та традицій, залучає інвестиції, розвиває інфраструктуру тощо [13, 18].

Сьогодні розвиток українсько-польського співробітництва є можливо одним з актуальніших викликів. Республіка Польща є стратегічним союзником нашої держави. Одним із пріоритетних напрямів співпраці між Україною та Польщею є туризм, зумовлений багатьма факторами, а саме: тенденція до зміни функції кордону з бар'єрного на інструмент інтеграції; наявність сильного потенціалу природних та історико-культурних туристичних ресурсів, привабливих для громадян обох країн; спільне історичне минуле; близькість мов і культур наших народів та близькість релігійних конфесій.

Особливе місце в системі українсько-польських контактів у сфері туризму займає той факт, що значна частина етнічних поляків проживала в Україні і так само навпаки чимала кількість українських етносів проживала на території нинішньої Польщі. Вони підтримують сімейні, економічні та культурні зв'язки. Українська меншина розташована переважно у північних та західних регіонах країни [13, 18].

Цей факт призводить до зростання інтересу та регулярних відвідувань України різними категоріями поляків, а до Польщі – українцями. Польські туристи відвідують Україну, особливо західну частину з деякою ностальгією, адже раніше ці землі належали Речі Посполитій. Крім того, щороку багато поляків та українців перетинають кордони між нашими країнами, щоб відвідати

родичів, які у зв'язку з історичними подіями опинилися на різних сторонах, що розділений кордоном. Одне з найпопулярніших місць паломництва для громадян Польщі – це національні меморіальні пам'ятки та кладовища Волинської, Львівської та Тернопільської областей.

На території сучасної України збереглися багато пам'яток польської культури та архітектури. Щороку у прикордонних районах неурядові організації у Польщі та Україні організують спільні культурні, освітні, рекреаційні та релігійні заходи, спрямовані на розвиток співпраці між нашими країнами та країнами[43, с. 66].

Україна зацікавлена у розвитку партнерських відносин з Польщею, оскільки це дозволяє дізнатися про польський досвід євроінтеграції та зробити висновки щодо інтеграції України до ЄС. Таким чином, транскордонне співробітництво у сфері туризму може стати важливим елементом інтеграції України до ЄС, і це початковий та доповнюючий етап на шляху вступу до цієї організації.

Окрім сказаного, транскордонне співробітництво між Україною та Польщею є фактором розвитку туризму між країнами завдяки обміну туристичною інформацією, співпраці між туристичними організаціями, допомозі у підготовці проектів за міжнародними програмами[43, с.78].

Сьогодні створення туристично-інформаційних центрів є позитивною тенденцією розвитку туризму. Туристичні інформаційні центри є важливими структурними елементами рекламно-інформаційної інфраструктури у сфері туризму. Міжнародний досвід створення та роботи таких центрів показує справжній напрямок туризму до певного регіону та збільшення фінансових надходжень до місцевих бюджетів. Необхідність створення мережі туристичних інформаційних центрів по всій Україні відображається в основних чинних законодавчих положеннях, що регулюють туристичну сферу[13, 18].

У перспективі Україна потребує 25-30 років орієнтації на політику "привабливості", що полягає у відкритій співпраці з відносно «закритим» простором України порівняно з Польщею. Потрібно поступове стимулювання

та пропозиції вирішення певних проблем економіки регіонів кордону, особливо в умовах необхідності раціональної сумісності з існуючими проблемами та потреби, в тому числі в контексті майбутнього членства України в Європейському Союзі. В перспективі Люблінського та Підкарпатського воєводств на найближчі 15-20 років у відносинах з сусідніми українськими регіонами одними із ключових факторів, що формують їх соціальний та економічний розвиток, буде розроблення політики щодо східних сусідів у сфері регіональної співпраці прикордонних районів де буде також відбуватись діалоги щодо безпеки, економічного та туристичного співробітництва[51, с. 124].

На наступний період програми розвитку одним із основних настанов у цьому відношенні має бути модифікований Європейський інструмент сусідства та партнерства. Хоча в принципі можна розглянути створення лише польсько-українського фонду. При визначенні областей для фондової підтримки слід використовувати принцип національної та регіональної індивідуалізації, який враховує місцеві специфікації та дозволить найбільш ефективно реагувати на потреби громад. Обґрунтовано також підготувати довгострокову стратегію підтримки ЄС для транскордонного співробітництва на його зовнішньому східному кордоні. Це очевидно, оскільки зовнішні регіони ЄС та їхні співпраця з країнами-партнерами охоплює одну з цілей політики згуртованості ЄС. Зовсім нові можливості у сфері туризму можуть бути створені новим бюджетом ЄС, який буде фінансуватись за рахунок Європейського фонду регіонального розвитку. Це може стати інноваційним рішенням для Європейського інструменту сусідства та партнерства, яке стане є лідером у складі транскордонного співробітництва сфери туризму, що охоплює регіони держав-членів та їхні країн сусідів. На основі досвіду та практики відносно короткого функціонування транскордонного співробітництва з регіонами України, а також враховуючи контекст польського східного кордону як кордону ЄС, можна чітко сказати, що польський кордон з Україною є зовнішнім кордоном усього Союзу. Це означає, що модернізація цієї транскордонного співробітництва не може

бути проблемою лише для Польщі та України, але і для всього Союзу. Йдеться про фінансову підтримку та побудову підходів, покращення інфраструктури та організація ефективної системи безпеки та перевірки[43, с. 81-83].

Таким чином, українсько-польські відносини у сфері туризму в прикордонних районах мають сприятливі перспективи для подальшого розвитку, і за умови аналізу та вирішення поточних проблем транскордонного співробітництва вони можуть стати фактором зміцнення та поглиблення добросусідських відносин, хоча це не може бути дуже швидким процесом, і скоріш за все затягнеться мінімально на десяток років.

Співробітництво між нашими націями, територіальними громадами та державними органами сприятиме розвитку транспортної інфраструктури, співпраці в галузі науки та культури, охорони навколишнього середовища, відродженню інвестиційної діяльності на прикордонних територіях. Перспективним напрямком українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері розвитку туризму є ефективний розвиток центрів туристична інформація, яка стимулюватиме туристичну діяльність, сприятиме наповненню місцевих бюджетів додатковими фінансовими ресурсами за рахунок збільшення внутрішнього та в'їзного туризму, підвищення якості та рівня туристичних та екскурсійних послуг, позитивно вплине на створення туристичного іміджу транскордонних регіонів цієї території.

ВИСНОВКИ

Сьогодні розвиток українсько-польського співробітництва є можливо одним з актуальніших викликів. Республіка Польща є стратегічним союзником нашої держави. Одним із пріоритетних напрямів співпраці між Україною та Польщею є туризм, зумовлений багатьма факторами, а саме: тенденція до зміни функції кордону з бар'єрного на інструмент інтеграції; наявність сильного потенціалу природних та історико-культурних туристичних ресурсів, привабливих для громадян обох країн; спільне історичне минуле; близькість мов і культур наших народів та близькість релігійних конфесій.

Транскордонне співробітництво – це форма міжнародної співпраці, основною метою якої є зняття обмежень, що виникають внаслідок існування державних кордонів. Вона може відбуватися на всіх рівнях місцевого самоврядування та недержавного управління, тобто можна навіть сказати, що воно може включати в собі разом і міжрегіональне співробітництво, а також стосуватися різних сфер соціально-економічного розвитку. З огляду на вищезазначене, зазначені особливості транскордонного співробітництва мають на меті визнати його особливим випадком міжнародного співробітництва. Однак його слід чітко відокремити від міжнародної політики держави та підкреслити, що транскордонне співробітництво не становить жодної загрози територіальній цілісності держави.

З точністю можна стверджувати, що міжнародна та транскордонна співпраця в туризмі має важливе значення різних форм цієї співпраці, її масштаби та роль у формуванні міжнародної туристичної політики все ще розширюються. Ця тенденція буде лише посилюватись, як відповідь на прогресуючу глобалізацію туристичної економіки. Урядові організації є, зокрема, важливою системою, яка регулює, підтримує та координує розвиток туризму у світі, тоді як неурядові організації – переважно підтримують. Транскордонне співробітництво в галузі туризму може бути в основному орієнтоване на підтримку конкурентоспроможного, інноваційного, стійкого та

відповідального туризму та використання його як важливого інструменту для вирішення соціальних, культурних, економічних, політичних та екологічних проблем певних регіонів.

Європейський Союз відіграє провідну роль у європейській мережі міжнародних зв'язків, оскільки має інституційну, правову, економічну та фінансову систему, що регулює механізми та процеси, що відбуваються в різних сферах соціально-економічного життя. В останні роки він значно розширив сферу міжнародного співробітництва в галузі туризму. Цей суб'єкт все більше бере участь у підтримці, координації та доповненні діяльності держав-членів у цій галузі. Це пов'язано, серед іншого, зі зростаючим значенням цього сектора для досягнення цілей Співтовариства.

У даній роботі були дослідженні сфери співпраці між двома державами – Україною та Польщею та їх територіальних одиниць у галузі туризму шляхом дослідження документів угод, статей, законів, розпоряджень що так чи інакше впливають та взаємодіють у туризмі, а також регулюють та задають систематизації різних дій на кордоні між державами, як наприклад, рух туристів, процес проходження державних кордонів, необхідні умови для цього, доступність до послуг інфраструктури, її розвиток, а також залучення туристичного потенціалу регіону чи місцевості, де укладені умови про співпрацю у культурному, історичному, та соціальному плані. Також було проведені дослідження інтернет ресурсів у сфері надання туристичних послуг а також туристичні довідники, брошури, основних туристичних кластерів для туристів з обох країн, що вони собою являють, які пам'ятки входять до їх складу.

Польсько-українське прикордоння – це цікавий дослідницький район у плані туризму, розташований по обидва боки зовнішнього кордону Європейського Союзу. Складні геополітичні та історичні умови призвели до того, що він розвивається, з одного боку, в умовах значних економічних розбіжностей та інституціональної відстані між польською та українською

частинами, а з іншого – має деякі спільні риси та проблеми, характерні для прикордонних та транскордонних районів.

У прикордонних та транскордонних межах України та Польщі знаходиться чимало туристичних дестинацій, що мають велику популярність серед туристів. З точністю можна заявити що левову частку усіх приїздів поляків до України має місто Львів. Це пов'язано з тим, що це місто має тісний історичний зв'язок з Польщею, як найкраще зберегло численні пам'ятки архітектури за що старе місто було включене у список ЮНЕСКО, це також одне з найбільших міст України, і знаходиться зовсім близько кордону. Також поляки досить часто обирають природні зони для туризму та відпочинку, це пов'язано у першу чергу з відносно недорогими послугами а також зручності для доїзду власним транспортом. У Польщі безперечним лідером для українських туристів є Перемишль, Ряшів, Люблін та Замость. Також на території прикордоння країни знаходиться чимало природних пам'яток а також національних парків але вони є менш популярними.

Польсько-українське прикордоння є периферійним, важкодоступним, і знову ж таки характеризується різкою різницею і рівні ВВП на душу населення, має дренажний характер. Існує тут також велика диспропорція в рівні розвитку польської та української частин прикордонної території, і ця диспропорція вже активно зростає на користь Польщі через її членство в ЄС. Це має потягнути за собою відкриття в повному обсязі державного кордону, що створить умови для поліпшення комунікації в галузі туризму. Але у той же самий момент повне відкриття державного кордону може означати появу також і негативних наслідків. Бачення ЄС функціонування та підходу до зовнішнього східного кордон Європейського Союзу як дуже важливого фактору соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів

Україна потребує 25-30 років орієнтації на політику "привабливості", що полягає у відкритій співпраці з відносно «закритим» простором України порівняно з Польщею. Потрібно поступове стимулювання та пропозиції вирішення певних проблем економіки регіонів кордону, особливо в умовах

необхідності раціональної сумісності з існуючими проблемами та потреби, в тому числі в контексті майбутнього членства України в Європейському Союзі. В перспективі Люблінського та Підкарпатського воєводств на найближчі 15-20 років у відносинах з сусідніми українськими регіонами одними із ключових факторів, що формують їх соціальний та економічний розвиток, буде розроблення політики щодо східних сусідів у сфері регіональної співпраці прикордонних районів де буде також відбуватись діалоги щодо безпеки, економічного та туристичного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.95 № 325/95 – ВР.
2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. К., 1996.
3. Європейська хартія місцевого самоврядування
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/122-Ukrainian.pdf>
4. Європейська хартія прикордонних та транскордонних регіонів
[http://web.archive.org/web/20150201221931/http://cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/5E37B3BC73FF3C33C1256E86004711F1/\\$file/karta.pdf](http://web.archive.org/web/20150201221931/http://cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/5E37B3BC73FF3C33C1256E86004711F1/$file/karta.pdf)
5. Статистичний збірник «Чисельність наявного населення України» на 1 січня 2018 року
6. Європейський Союз та його роль – публікація документів Державної Служби Статистики України, 2019. 31с.
7. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] Європейський Союз — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998—2004. 133с.
8. Александрова А. Ю. Международный туризм : учебник / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. 470 с.
9. Асеев Ю. С. Архитектура Киевской Руси. — К., 1969. 256 с.
10. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методики аналізу, термінологія, районування: Монографія. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. 395 с.
11. Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 576 с.
12. Британ В. Т., Висоцький О. Ю. Історія України з давнини до початку ХХІ століття. — Дніпро: НМетАУ, 2007. 170 с.
13. Дубович І., Особливості та перспективи розвитку українсько- польського транскордонного співробітництва у галузі туризму, Науковий вісник Укр ДЛТУ: Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища, Львів: УкрДЛТУ, 2005. 120 с.

- 14.Лесик. О. В. Замки та монастирі України. — Львів: Світ, 1993. 176 с
- 15.Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : навчальний посібник / О. О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2003. 436 с.
- 16.Мальська М. П. Туристичний бізнес: теорія та практика : навчальний посібник / Мальська М. П., В. В. Худо. – К. : Центр учбової літератури, 2007. 424 с.
- 17.Мацюк О. Замки і фортеці Західної України (історичні мандрівки), 1997, 2005 та 2009. 243 с.
- 18.Мігущенко Ю., Обґрунтування пріоритетів спільної українсько-польської стратегії транскордонного розвитку в сфері туризму, Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія». Збірник наукових праць, Луцьк 2009. 140с.
- 19.Орленко О., Як створити життєздатний ТПЦ або Етапи великого шляху, Новини турбізнесу, 2007. 80с.
- 20.Прибега Л. В. Дерев'яні храми Українських Карпат. — К.: Техніка, 2007. 168 с.
- 21.Пшик В., Укріплені міста, замки, оборонні двори та інкастельовані сакральні споруди Львівщини XIII — XVIII ст. (Каталог-інформатор). — Львів: Товариство прихильників фортець та палаців, Карпатська фундація, 2008.- 240 с.
- 22.Слободян В. Каталог існуючих дерев'яних церков України і українських етнічних земель. – Вісник ін-ту Укрзахідпроектреставрація, 1996. 157 с.
- 23.Тарас Я. М. Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат. — Львів 2007. 640 с.
- 24.Черненко В. А. Международный бизнес : учебник / В. А. Черненко. – Санкт-Петербургский государственный университет сервиса и экономики. 2011. 428 с.
- 25.Щербаківський В. М., Архітектура у різних народів і на Україні. — Л.-К., 1998. 340 с.

26. Експерти порахували скільки грошей заробітчани перерахують в Україну цього року. <https://tsn.ua/groshi/eksperti-porahovali-skilki-groshey-zarobitchani-pererahuyut-v-ukrayinu-cogo-roku-1293912.html>
27. Нацбанк повідомив скільки грошей переказали в Україну трудові мігранти торік. <https://www.5.ua/ekonomika/natsbank-povidomyv-skilky-hroshei-perekazaly-v-ukrainu-trudovi-mihranty-torik-207669.html>
28. Скільки українців виїхало на заробітки за кордон за останні чотири роки. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/01/11/infografika/suspilstvo/skilky-ukrayincziv-vyyixalo-zarobitky-kordon-ostanni-chotyry-roky>
29. Dz. U. 2017 poz. 2361 - USTAWA z dnia 24 listopada 2017 r. o imprezach turystycznych i powiązanych usługach turystycznych
30. Przewodnik turystyczny – Polska na weekend. 44 trasy po najpiękniejszych miastach i regionach Polski – Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biala.
31. Wspólna Polsko-Ukraińska Strategia Współpracy Transgranicznej 2005-2015, Europejskie Centrum Integracji i Współpracy Samorządowej „Dom Europy”, Lublin 2005.
32. Altkorn J., Marketing w turystyce, PWN, Warszawa 2005.
33. Barbara Cymanska-Garbowska - Podstawy Turystyki - Wydawnictwo REA s.j., Warszawa 2014
34. Gardzińska A, Współpraca podmiotów w kreowaniu transgranicznego produktu turystycznego (na przykładzie województwa zachodniopomorskiego i Meklemburgii – Pomorze Przednie), praca doktorska, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2014.
35. Gaworecki W. W.: Turystyka. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2010.
36. Grzegorz Rąkowski, Ziemia Lwowska. Przewodnik po Ukrainie Zachodniej. Część III, Pruszków: Rewasz, 2007.
37. Jan Poleszczuk, Katarzyna Sztop-Rutkowska, Aleksandra Porankiewicz-Żukowska, Łukasz Kiszkiel, Andrzej Klimczuk, Rafał J. Mejsak, Samorządowa i

- obywatelska współpraca transgraniczna w województwie podlaskim, Fundacja SocLab, Białystok 2013.
38. Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2010, Produkt turystyczny, pomysł, organizacja, zarządzanie, PWE, Warszawa.
39. Kawałko B., Granica wschodnia jako czynnik ożywienia i rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów przygranicznych. Synteza. Ekspertyzy do Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020, t. 2., Warszawa, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
40. Kawałko B., Wybrane problemy polsko-ukraińskiej współpracy transgranicznej, Barometr Regionalny, Nr 2 (24) 2011.
41. Kępiński Andrzej: Ukraina – po obu stronach Dniestru. Poznań: Zysk i S-ka, grudzień 2013, seria: Człowiek poznaje świat.
42. Kołodziejcki M., Szmigiel K. (2004), Międzynarodowa współpraca transgraniczna i międzyregionalna w kontekście polityki regionalnej państwa na lata 2007 -2013, Ekspertyza wykonana na zlecenie Departamentu Polityki Regionalnej w MGiP, Centrum Rozwoju Lokalnego, Centrum Rozwoju Lokalnego, Warszawa.
43. Krzemiński T., Zarządzanie strategiczne- dobre praktyki. Strategia Współpracy Transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Lwowskiego, Obwodu Wołyńskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020, Analiza SWOT dla dziedziny: Nauka i szkolnictwo wyższe, Lublin, kwiecień 2014.
44. Kundera J., Wł. Szmyt, Leksykon polityki regionalnej Unii Europejskiej, Kraków 2008.
45. Magda Osip-Pokrywka, Mirek Osip-Pokrywka: Polskie ślady na Ukrainie. Olszanica: Wydawnictwo BOSZ, 2013.
46. Makarski S., Rola władz samorządowych w rozwoju turystyki wiejskiej w kontekście wykorzystania zasobów ludzkich na przykładzie województwa podkarpackiego, 2007, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
47. Panasiuk A.: Ekonomiczne podstawy turystyki. Szczecin: Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, 2004.

48. Patrz: P. Solarz, Współpraca transgraniczna jako czynnik procesu integracji europejskiej, Wydawnictwo Wizja, Warszawa 2017.
49. Paul R. Magocsi: A History of Ukraine. Toronto: University of Toronto Press, 1996.
50. Pawlicz A., Wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie świadczenia usług informacji turystycznej na przykładzie Województwa Zachodniopomorskiego, Zeszyty Naukowe. Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu 19 (2010).
51. Plawgo B., Klimczuk M., Polsko-Ukraińska Strategia współpracy transgranicznej na lata 2007-2015 2009, Przesłanki rozwoju klastrów w sektorach tradycyjnych, [w:] Juchniewicz M. (red.), Czynniki i źródła przewagi konkurencyjnej, Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn.
52. Porter M. E., 2001, Porter o konkurencji, PWE, Warszawa
53. Potocki J., Funkcje turystyki w kształtowaniu transgranicznego regionu górskiego Sudetów, Wydawnictwo Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Wrocław 2009.
54. Radomska E., System i strategie dystrybucji przedsiębiorstwa na rynkach zagranicznych cz.2, „Magazyn biznesowy i akademicki”, nr 44, styczeń 2014.
55. Studzieniecki T., Turystyka transgraniczna próba definicji i interpretacji, w: Unia Europejska a przyszłość polskiej turystyki, SGH, Warszawa 2003.
56. Studzieniecki T., Uwarunkowania rozwoju turystyki transgranicznej w Polsce, w: Kształtowanie jakości produktu turystycznego regionu z zachowaniem rozwoju zrównoważonego. Gremium ekspertów turystyki, red. G. Gołębowski, I. Jędrzejczyk, Rapacz A., Wodejko S., J. Zdebski, Instytut Turystyki, Warszawa 2017.
57. Skawińska E., Zalewski R. I., 2009, Klastry biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów, Świat – Europa – Polska, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
58. Wahl P., Europejska polityka regionalna, Szczecin 2013.
59. Gross Domestic Product (GDP) - Міжнародний валютний фонд. URL: <https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO/1>

60. Oficjalna strona internetowa Lubelskiego Centrum Informacji Turystycznej,
URL: http://www.loit.lublin.pl/o_nas/profil_ru.htm.
61. Oficjalna strona internetowa Turystyki w Polsce URL:
<https://www.turystyka.gov.pl/>
62. Rocznik Demograficzny 2019 URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2019,3,13.html>
63. Strona internetowa biura podrozy. <http://wycieczki.pl/ukraina.html>
64. Strona internetowa biura podrozy.
<https://www.abdar.pl/oferty/?onepage=5&destination=UKRAINA>
65. Strona internetowa biura podrozy.
<https://www.fostertravel.pl/wycieczki/ukraina/#ftjs-list-searcher>
66. Strona internetowa biura podrozy. <https://www.pttkrzeszow.pl/wycieczki-objazdowe/wycieczki-na-ukraine.html>
67. Strona internetowa biura podrozy. <https://www.travelplanet.pl/wycieczki-objazdowe/autokarem/ukraina/>